

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İklim Kriziyle Mücadele mi, Sermaye İçin Piyasa Mekanizmaları mı? Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi Üzerine Bir İnceleme

Yazışma yazarı:

Selçuk GÜRÇAM

selcukgrcm@gmail.com

Selçuk GÜRÇAM¹¹ Dr., İğdır İl Özel İdaresi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, selcukgrcm@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0426-329X

Referans:

Gürçam, S. (2025). İklim Kriziyle Mücadele mi, Sermaye İçin Piyasa Mekanizmaları mı? Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi Üzerine Bir İnceleme, *Çevre, İklim ve Sürdürülebilirlik*, 26(1) 37–52.

Makale Gönderimi: 22 NİSAN 2025

Online Kabul : 29 MAYIS 2025

Online Basım : 31 MAYIS 2025

Özet Bu çalışma, Türkiye'nin iklim kriziyle mücadelesine yönelik mevzuat hazırlık sürecinin temel taşı olan İklim Kanunu Teklifi'ni, neoliberal çevre yönetişimi ve iklim adaleti perspektifinden eleştirel bir biçimde analiz etmektedir. Türkiye'nin Paris Anlaşması sonrası artan yükümlülükleri bağlamında geliştirilen bu yasa, piyasa temelli mekanizmalarla emisyon azaltımı hedeflerini merkeze alırken, sosyal eşitlik, kurumsal şeffaflık ve toplumsal katılım gibi temel unsurları ikincil plana itmektedir. Çalışmada nitel analiz yöntemi kullanılarak, kanun metninin çevre politikalarında görülen yeşil aklama eğilimlerini nasıl pekiştirebileceği, karbon piyasaları ve emisyon denkleştirme araçlarının şeffaflık ve hesap verebilirlikten uzak biçimde uygulanması halinde doğurabileceği olumsuz sonuçlarla birlikte ele alınmıştır. Ayrıca kanun teklifinin mevcut haliyle, çevresel sürdürülebilirlikten ziyade ekonomik büyüme odaklı bir yaklaşımı sürdürdüğünü ve bu bağlamda neoliberal çevre yönetişiminin sınırlarını yeniden ürettiğini savunmaktadır. Bununla beraber, merkeziyetçi bir iklim yönetimi anlayışının yerel yönetimler ve kırılgan gruplar üzerindeki dışlayıcı etkilerine de dikkat çekilerek, daha gerçekçi ve uygulanabilir bir kanunun nasıl olması gerektiğine dair öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye İklim Kanunu Teklifi, iklim adaleti, neoliberalizm, yeşil aklama, karbon piyasaları

Climate Crisis Mitigation or Market Mechanisms for Capital? An Analysis of Turkey's Draft Climate Law

Abstract This study critically analyzes Turkey's Draft Climate Law, which constitutes a cornerstone of the country's legislative preparation process in combating the climate crisis, from the perspective of neoliberal environmental governance and climate justice. Developed in the context of Turkey's increasing obligations following the Paris Agreement, the law prioritizes emission reduction targets through market-based mechanisms while relegating fundamental elements such as social equity, institutional transparency, and public participation to the background. Using a qualitative analysis method, the study examines how the text of the law may reinforce greenwashing tendencies observed in environmental policies and explores the potential negative consequences of implementing carbon markets and emission offsetting tools in ways that lack transparency and accountability. Additionally, it argues that the draft law, in its current form, maintains an economic growth-oriented approach rather than focusing on environmental sustainability, thereby reproducing the limitations of neoliberal environmental governance. Moreover, the study draws attention to the exclusionary effects of a centralized climate governance approach on local governments and vulnerable groups, offering recommendations on how a more realistic and implementable law could be structured.

Keywords: Turkey's Draft Climate Law, climate justice, neoliberalism, greenwashing, carbon markets

1. Giriş

İklim krizi, yalnızca ekolojik dengeyi tehdit eden küresel bir çevresel kriz olarak kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik yapılar üzerinde de derin etkiler bırakan çok boyutlu bir küresel sorundur (Ivers, 2023; Weiskopf vd. 2020). Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) Altıncı Değerlendirme Raporu (AR6) (2021), eğer sera gazı emisyonlarında hızlı ve büyük çaplı bir azalma olmazsa, küresel ısınmayı 1,5°C hatta 2°C'nin altında tutmak mümkün olmayacağını belirtmektedir. Buz örtüsünün çökmesi ve okyanus akıntılarındaki geri döndürülemez değişimler ihtimal dâhilinde olup, eşzamanlı ve karmaşık krizlerin yaşanması olasıdır. İnsan kaynaklı faaliyetler atmosferi, okyanusları ve karaları ısıtmaktadır. Ayrıca sıcaklık kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1880'den bu yana insanoğlu, 1,47°C'lik küresel ortalama sıcaklıktan doğrudan sorumludur. Bu sebeple bu vahim durumu durdurmaya yönelik her ne kadar çeşitli politikalar geliştirilmiş olsa da, bu politikaların etkinliği, genellikle içinde bulundukları ekonomik ve ideolojik çerçevelere bağlı olarak şekillenmiştir. Ve bu çerçeve, özellikle neoliberal politikaların etkisiyle şekillenmiş olup, çevresel sorunların çözülmesinde kâr odaklı bir yöntem izlenmesini sağlamıştır (Klein, 2015; Newell & Paterson, 2010).

Neoliberalizm genel kabul gören şekliyle, serbest piyasa ekonomisini, özelleştirmeyi, devlet müdahalesinin en aza indirilmesini ve bireysel özgürlükleri savunan bir ekonomik ve politik yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Connell, 2010; Ganti, 2014; Gürçam, 2022a; Harvey, 2005). Özellikle neoliberalizmin temel felsefesi olan, devletin ekonomik faaliyetlerden çekilmesi ve piyasa mekanizmalarının daha etkin bir şekilde işlemeye devam etmesi hususu, iklim krizi gibi küresel sorunların çözümü açısından önemli eleştiriler almaktadır. Yani aslında neoliberal iklim politikaları, çevresel sorunları çözmek yerine, piyasa temelli çözümleri ön planda tutarak çevresel adaleti göz ardı ettiği yaklaşımından dolayı eleştirilmektedir (Böhm vd., 2012; Brecher, 2015; Gürçam, 2022a).

Neoliberal politikalar ekseninde iklim krizi yönetimi, karbon piyasaları ve emisyon ticaret sistemleri gibi piyasa tabanlı yaklaşımları benimsemektedir. Bu tür çözüm yaklaşımları ise, genellikle çevresel zararları azaltmak için bireyleri ve şirketleri ekonomik araçlarla teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Dent, 2022; Foster & Clark, 2018; Gürçam, 2022a; Konuralp, 2020). Ancak, bu politikalar, çoğunluğun ve çevrenin çıkarlarını korumak yerine, daha çok büyük sermaye gruplarına hizmet etmektedir. Yani neoliberalizm, çevresel eşitsizlikleri artırmakta, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. Bu sebeple neoliberal çevre yönetimi, sadece piyasa temelli çözümler sunduğu için, genellikle ekolojik adaletin sağlanmasında yetersiz kalmaktadır (Newell & Paterson, 2010). Bu bakış açısını destekleyen yazarlar, neoliberal yaklaşımın sürdürülebilir kalkınma ve çevresel eşitlik hedefleriyle çeliştiğini savunmuşlardır. Örneğin Arora-Jonsson (2023), Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini, Küresel Kuzey ve neoliberal çıkarlar tarafından desteklenen evrenselci bir gündemi teşvik ettiği gerekçesiyle eleştirmektedir. Menton vd. (2020), büyümeyi genellikle çevresel maliyetler üzerinden kurgulayan neoliberal kapitalist sistemin, çevresel sürdürülebilirlik çabalarıyla temelden çeliştiğini belirtmektedir. Dent (2022), iklim müdahaleciliğinin, neoliberal çevreciliğin yeşil büyüme ve kapitalist birikim

anlayışıyla örtüşebileceğini belirtmekle beraber, serbest piyasanın iklim krizini çözmede yetersiz kaldığını ve neoliberal yaklaşımların hayal kırıklığı yarattığını altını çizmektedir. Fremstad ve Paul (2022) çalışmalarında, neoliberal ülkelerin iklim krizini ele almada daha kötü performans gösterdiğini öne süren kanıtlar sunmaktadırlar. Klein (2015) ise, neoliberal iklim politikalarının sistemik sorunları çözme kapasitesine sahip olmadığını belirtmiştir. Hatta Klein'e göre, piyasa odaklı çözümler, çevreyi korumaktan çok, kapitalist çıkarları korumak adına tasarlanmıştır. Klein, bu nedenle gerçek bir çevresel dönüşümün yalnızca piyasa mekanizmalarıyla sağlanamayacağını, aynı zamanda toplumsal hareketlerin baskısı ve devlet müdahalesinin de kritik bir rol oynadığını savunmaktadır. Devlet müdahalesiyle kastedilen; çevreye zarar veren sektörlerle yönelik vergilendirme politikaları, yeşil altyapı yatırımları yoluyla kamu harcamalarının yönlendirilmesi ve çevresel düzenlemeler (regülasyonlar) aracılığıyla piyasanın sınırlandırılmasıdır (Gündüz, 2013). Bu yaklaşım, neoliberal politikalara karşı gelişen ekolojik adalet hareketlerinin temel dayanaklarından biridir.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, çevresel politikaları büyük ölçüde neoliberal ilkeler çerçevesinde şekillenmiştir (Asgarov, 2024; Üste, 2014). Türkiye, 2021 yılında Paris Anlaşması'nı onaylamış (Resmî Gazete, 2021) ve 2053 yılı için net sıfır emisyon hedefini açıklamıştır (Net Sıfır Türkiye, 2025). Ancak, bu taahhütler, sermaye dostu karbon piyasaları ve emisyon ticaret sistemleri ile güçlendirilmiş ve piyasaya dayalı çözümleri ön plana çıkarmıştır. Özellikle de Türkiye'deki İklim Değişikliği Kanunu Teklifi da bu bağlamda neoliberal bir yaklaşım benimsemiş ve karbon ticaretinin teşvik edilmesi, çevresel sorunların çözülmesi için temel strateji olarak öne çıkmıştır. Ancak bu yaklaşımlar, çevresel eşitsizlikleri azaltmak yerine, daha çok piyasa odaklı çözüm önerileri sunduğundan, iklim kriziyle mücadelede gerçek bir dönüşüm sağlanıp sağlanamayacağı belirsizliğini korumaktadır.

Sonuç olarak, neoliberal iklim politikaları, çevresel krizleri yalnızca ekonomik araçlarla çözmeyi hedeflerken, toplumsal adalet ve eşitlik perspektiflerini göz ardı etmektedir (Bezgrebelna vd., 2024; Bogert vd., 2022; Cairney vd., 2023; Cortes-Vazquez & Apostolopoulou, 2019; Green & Healy, 2022). Bu çerçevede, Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu'nun piyasa odaklı çözüm önerileri, gerçek bir ekolojik dönüşüm sağlayacak potansiyele sahip değildir. Neoliberalizme karşı çıkan görüşler, çevresel sürdürülebilirliğin ancak toplumsal eşitlik, devlet müdahalesi ve yerel hareketlerle sağlanabileceğini savunmaktadır (Holemans, 2020; Klein, 2015; Rao, 2018).

Bu sebeple Türkiye, küresel neoliberal eğilimleri dikkate alırken, iklim kriziyle mücadelede daha adil ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerektiğinin bilincine varmalıdır. Piyasa temelli iklim politikası yaklaşımı yalnızca gelecek nesiller için doğal kaynakların mevcudiyetini tehdit etmekle kalmayıp, günümüzde de ciddi endişeler yaratmaktadır. Doğa, uzun zamandır hem kaynak çıkarma, kirlilme ve koruma dinamikleri aracılığıyla büyük bir işletme olarak görülmektedir. Ancak, iklim kriziyle mücadele adına ticaret bağlantılı uluslararası karbon piyasalarının oluşturulması, gerçekte fosil yakıt kullanımını süresiz olarak sürdürmek için meşru bir temel mi sağlamaktadır? Bu sorunun yanıtı, piyasa temelli çözümlerin iklim krizine karşı gerçek bir dönüşüm yaratmaktan ziyade, mevcut ekonomik düzeni korumaya hizmet edip etmediğini sorgulamayı gerektirmektedir.

Bu araştırma, Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'ni neoliberal iklim politikaları bağlamında analiz etmeyi amaçlarken, nasıl bir iklim kanunu olması gerektiği eleştirel

bir bakışla ortaya konmuştur. Bu sebeple ilk olarak, neoliberal iklim politikalarının küresel düzeyde nasıl şekillendiğini ele alınmış, ardından Türkiye'nin yeni iklim yasası teklifi bu çerçevede değerlendirilmiştir. Son olarak, bu yasanın eksiklikleri ortaya konularak alternatif bir politika çerçevesi önerilmiştir. Makalenin temel sorusu şudur: Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi, iklim krizine karşı gerçek bir mücadele aracı mı, yoksa sermayeye yeni fırsatlar sunan piyasa odaklı bir model mi?

2. Literatür Taraması

Son yıllarda özellikle neoliberal politikaların etkisiyle, iklim mevzuatlarının giderek piyasa temelli mekanizmalara dayandığı (Dent, 2022) ve çevresel düzenlemelerin sermaye lehine işleyen araçlara dönüştüğü yönünde geniş bir akademik tartışma mevcuttur (Fairhead vd., 2012; Fremstad & Paul, 2022; Gunningham, 2020; McCarthy & Prudham, 2004). Bu literatürde, piyasa mekanizmalarının çevresel düzenlemeler üzerindeki etkisi, neoliberal iklim politikalarının sürdürülebilirlik hedefleriyle çelişkileri ve devletin iklim yönetimindeki rolünün dönüşümü ele alınmıştır.

Pearse (2014), kapitalist üretim süreçlerinin, sürdürülebilir büyümeyi sağlamak adına toplumsal ve ekolojik unsurları giderek zayıflatıldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda Paterson (2012), karbon piyasalarının özellikle finans sektörüne yeni yatırım, kâr ve büyüme fırsatları sunduğunu öne sürerken, Bumpus ve Liverman (2008), karbon dengelemelerinin ulusüstü ve devlet dışı aktörlerin kontrolüne geçtiğini ve böylece sermaye birikimi stratejilerinin bir uzantısına dönüştüğünü belirtmektedir. Benzer bir perspektifle Portney (2020), çevre politikalarının piyasa temelli yaklaşımlar aracılığıyla özel şirketler ve bireyler için ekonomik teşviklere dönüştüğünü, ancak piyasanın çevresel sorunları çözmek yerine kârlılığı önceleyen bir yapıya evrildiğini ifade etmektedir.

Newell ve Paterson (2010) ile Bernier (2016), neoliberal iklim politikalarının devletin düzenleyici rolünü giderek azalttığını ve piyasa mekanizmalarının çevresel yönetimde belirleyici konuma geçtiğini tartışmaktadır. Newell ve Paterson (2010), karbon piyasalarının ve emisyon ticaret sistemlerinin çevresel iyileştirme sağlamaktan çok finansal kazanç elde etme amacıyla işletildiğini öne sürerken, benzer şekilde Lohmann (2010), karbon ticaretinin sürdürülebilir bir çözümden ziyade büyük şirketlerin çevresel sorumluluklardan kaçınmasını mümkün kılan bir araç hâline geldiğini belirtmektedir.

Karbon piyasalarının iklim krizi politikalarıyla olan uyumsuzluğuyla ilgili Böhm vd. (2012), karbon piyasalarının şirketlerin yeşil imaj oluşturmaya hizmet ettiğini ve böylece çevresel sorunları çözmek yerine neoliberal ekonomi politikalarının bir aracı hâline geldiğini belirtmiştir. Genel olarak, karbon piyasaları başlangıçta çevresel iyileştirme amacı taşısa da zaman içinde finansallaşarak, küresel sürdürülebilirlik politikalarının piyasa mantığına indirgenmesiyle etkisizleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) örneği dikkat çekicidir. Ellerman vd. (2010), ETS'nin başlangıçta devletin sıkı düzenlemelerine tabi olduğunu ancak zamanla büyük şirketlere yönelik teşviklerin artmasıyla etkinliğini yitirdiğini ifade etmektedir.

Türkiye özelinde, Çetintaş ve Türköz (2017), Türkiye'nin karbon piyasalarına entegrasyonunun düşük karbonlu teknolojilere yönelme ve sera gazı emisyonlarını azaltma

konusunda finansal destek sağlama potansiyeline sahip olduğunu ileri sürmektedir. Binboğa (2014), Türkiye'nin karbon piyasalarına katılımının hem çevresel hem de ekonomik açıdan önemli kazanımlar sağlayabileceğini, ancak ekonomik krizler ve uluslararası rekabetin bu süreci zorlaştırabileceğini ifade etmektedir. Çelikkol ve Özkan (2011), karbon piyasalarının reel sektör ve yatırımcılar açısından önemli bir finansal araç hâline geleceğini öngörürken, Çankaya ve Şeker (2013), sera gazı salım belgelerinin ticari bir ürün hâline gelerek çeşitli çıkar gruplarının oluşmasına neden olduğunu tartışmaktadır. Daha geniş bir çerçevede, Yalçın (2010), küresel ekonominin iklim krizi sorununu kabul etmekle birlikte çözümü yine serbest piyasa mekanizmaları içinde aradığını belirtmektedir. Bal (2013), çevre politikalarının tamamen piyasa dinamiklerine bırakılmasının geri dönüşmez ekolojik ve toplumsal sorunlara yol açabileceğini vurgularken, Ferhan (2018), karbon ticaretinin devletler tarafından öncelikli bir azaltım stratejisi olarak görüldüğünü ancak uzun vadede kâr odaklı üretim modelinin toplumsal faydaya yönelmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Türkiye'nin karbon ticaretine entegrasyon sürecine dair güncel tartışmalara bakıldığında, Türkiye'nin iklim politikalarının neoliberal çerçevede şekillendiğini ve emisyon azaltım hedeflerinin büyük ölçüde piyasa mekanizmaları aracılığıyla gerçekleştirilmesinin öngörüldüğünü vurgulamaktadır. Türkiye'nin 2025 yılında meclise sunduğu İklim Değişikliği Kanunu Teklifi, 2053 Net Sıfır Emisyon ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'na uyum sağlamayı hedeflerken, aynı zamanda karbon piyasalarının oluşturulmasını merkeze almaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin iklim politikalarının küresel neoliberal iklim politikalarıyla paralellik gösterdiği, devlet müdahalesinin ise giderek azalacağını göstermektedir.

Sonuç olarak, mevcut akademik tartışmalar, Türkiye ve diğer ülkelerdeki çevresel düzenlemelerin iklim kriziyle mücadele amacı mı taşıdığı, yoksa piyasa dostu bir ekonomik model yaratmaya mı hizmet ettiği sorusunu gündeme getirmektedir. Dent (2022) bu bağlamda, iklim krizi gibi büyük ölçekli bir krizle mücadelenin yalnızca piyasa mekanizmalarına bırakılmasının yetersiz olduğunu ve neoliberal politikaların bu noktada başarısızlığa uğradığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, literatür, iklim yasalarının piyasa merkezli yaklaşımlardan ziyade sosyal ve ekolojik adaleti gözetken çok boyutlu politikalar ile desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3. Neoliberal İklim Politikalarının Küresel Çerçevesi

Neoliberal iklim politikaları, çevresel sorunları piyasa mekanizmaları aracılığıyla çözmeyi (Bailey & Maresh, 2009; Fairhead vd., 2012) ve devlet müdahalesini en aza indirgeyen bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu çerçevede, karbon fiyatlandırması, emisyon ticaret sistemleri ve özel sektör yatırımlarına dayalı yeşil finansman modelleri ön plana çıkmaktadır. Ancak, bu politikalar çoğu zaman çevresel ve sosyal adalet boyutlarını göz ardı ederek piyasa temelli çözümleri mutlak bir gereklilik olarak sunmakta, devletin düzenleyici rolünü zayıflatmakta ve özel sektör odaklı bir dönüşümü teşvik etmektedir. Karbon piyasalarının etkinliği, bu sistemlerin gerçekten emisyon azaltımına mı yoksa büyük şirketlerin "yeşil" görünerek itibar kazanmalarına mı hizmet ettiği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle yeşil yıkama (greenwashing) uygulamaları, neoliberal iklim politikalarının başarısını sorgulatan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

3.1. Piyasa temelli çözümler

Piyasa temelli çevre politikaları, çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların kullanılmasını esas almaktadır. Bu yaklaşımın teorik temeli, çevresel dışsallıkların neden olduğu piyasa başarısızlıklarını gidermeyi amaçlayan ekonomik kuramlara dayanmaktadır. Bilgili ve Firidin (2017), çevre politikalarının mali ve ekonomik araçlarını incelerken özellikle Pigoucu vergi yaklaşımının önemini vurgulamaktadır. Pigoucu yaklaşıma göre, çevreye zarar veren faaliyetlerin topluma yüklediği maliyetler, ilgili ekonomik aktörlerden alınan vergiler yoluyla içselleştirilmelidir. Bu görüş, çevre vergileri gibi mali araçların gerekçelendirilmesinde temel teşkil etmektedir.

Buna ek olarak, Coase Teoremi de piyasa temelli çözümler açısından önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Coase, açık biçimde tanımlanmış mülkiyet haklarının ve düşük işlem maliyetlerinin olduğu durumlarda, tarafların kendi aralarında pazarlık yaparak dışsallıkları ortadan kaldırdılabileceğini ileri sürmektedir. Her iki yaklaşım da çevre politikalarının özelleştirme, fiyatlandırma ve piyasa içi düzenleme yoluyla yapılandırılmasını önermektedir. Bu teorik altyapı, emisyon ticaret sistemleri, çevre vergileri ve yeşil teşvikler gibi piyasa tabanlı çevre politikalarının dayanağını oluşturmaktadır (Bilgili & Firidin, 2017).

Neoliberal iklim politikalarının temel yapı taşlarından biri, piyasa temelli çözümlerdir. İklim kriziyle mücadele politikalarının neoliberal piyasa mekanizmalarına bağımlı hale gelmesi, 1990'lardan itibaren küresel ölçekte belirgin bir şekilde hız kazanmıştır. 1997 yılında Kyoto Protokolü ile başlayan süreç, karbon ticareti ve emisyon azaltımı için piyasa temelli çözümleri ön plana çıkarmış, devletlerin doğrudan düzenleyici politikalar geliştirmesi yerine piyasa aktörlerinin faaliyetlerini teşvik eden mekanizmaların oluşturulmasına imkân sağlamıştır (Bachram, 2004; Bracking & Leffel, 2021; Ciptet & Roberts, 2017; Newell & Paterson, 2010; Spash, 2022). Bu yaklaşımın altında yatan sebep ise, neoliberal iklim politikalarının devlet müdahalesini asgariye indirmeyi, yerini piyasa odaklı çözümler ve finansal araçlar (karbon kredileri, yeşil finansman, vb.) yaratmayı amaçlayarak, çevre sorunlarıyla daha etkin şekilde başa çıkacağına inanılmasıdır.

Ancak, ileri sürülen ve kurtarıcı olarak görülen bu modelin temel eksiklikleri de hızla ortaya çıkmıştır. Sermaye dostu olmasıyla birlikte, çevresel etkinliği sınırlı kalan neoliberal iklim politikalarının en belirgin eleştirisi, şirketlerin çevresel sorumluluklardan kaçmak için finansal araçlar kullanabilmesidir (Czarnecki & Fiedler, 2016; Schendler, 2021). Kyoto Protokolü'ne emisyon ticaretinin dahil edilmesi, son 20 yıldır tartışmaları asıl sorundan, yani fosil yakıtların—petrol, kömür ve doğal gazın—yakılmaya devam edilmesinden uzaklaştırmıştır (Heinrich-Böll-Stiftung, 2017). Bu durum, iklim kriziyle mücadele konusunda somut ilerlemeler kaydedilmesinin önüne geçmiştir. Başka bir ifadeyle, kâr odaklı bir piyasa mekanizması, iklim kriziyle mücadeleden çok, şirketlerin çıkarlarına hizmet etmiştir. En bariz örneğiyle Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi'nde olduğu gibi, düşük karbon fiyatları nedeniyle bu mekanizma yıllarca etkisiz kalmış, büyük şirketler karbon kredilerini satın alarak emisyon azaltımı yapmadan finansal avantajlar sağlamıştır (Corporate Europe Observatory, 2015; DB Energy, 2025; Ellerman vd., 2010; Heinrich-Böll-Stiftung, 2017).

Tablo 1'e göre, AB ETS, ilk kurulduğunda sera gazı emisyonlarını azaltma amacı gütmesine rağmen, bu hedefe ulaşmada ne yazık ki yeterince etkili olamamıştır. Emisyon ticareti, özellikle sektörler arası koordinasyon eksiklikleri ve diğer çevresel önlemlerin etkileriyle ciddi şekilde zayıflamıştır. Ayrıca, ticaretin finansal verimliliği ve dolandırıcılık gibi güvenlik problemleri de sistemin etkinliğini düşürmektedir. ETS'nin başarısızlıkları, daha sürdürülebilir ve etkili iklim politikaları için bir zorunluluk oluşturduğu söylenebilir.

3.2. Özel sektör odaklılık

Neoliberal iklim politikalarının en kritik unsurlarından biri, özel sektörün iklim kriziyle mücadelede etkinliğini artırmaktır. Bu yaklaşımda, devletin düzenleyici rolünün asgariye indirilmesi gerektiği savunurken, bunun yerine özel sektörün çevresel sorumluluk taşıyan modellerle iklim politikalarında aktif bir oyuncu olması beklenmektedir (Lohmann, 2010; Newell, 2008; Newell & Paterson, 2010; Wright & Nyberg, 2024). Piyasa temelli araçlar, özellikle karbon ticareti, yeşil finansman ve emisyon kredisi sistemleri gibi modeller, özel sektörü iklim politikasının merkezine yerleştirirken, devletin müdahalesini minimuma indirmektedir (Böhm vd., 2012; Shash, 2015). Bu strateji, şirketlerin çevre dostu yatırımlara yönelmesini teşvik etmeyi amaçlasa da, bunun çevresel etkilerinin yeterli olup olmadığına dair ciddi tartışmalar bulunmaktadır.

Özel sektör odaklılık, şirketlerin ekonomik teşviklerle çevresel hedeflere ulaşmalarını teşvik eder. Yani piyasa odaklı çözümlerle, özellikle karbon ticareti ve yeşil finansman gibi mekanizmalarla, şirketlere karbon emisyonlarını dengeleme fırsatı sunmakta ve bu süreçte ekonomik kazanç elde etmelerini sağlamaktadır (Newell & Paterson, 2010). Ancak, bu sistemler büyük şirketlere çevresel sorumluluk taşıyan faaliyetlerde bulunma fırsatı verirken, aynı zamanda şirketlerin çevreye duyarlı olmayan faaliyetlerini sürdürmelerine de imkân tanımaktadır. Örneğin, karbon ticareti yoluyla emisyonlarını dengeleme stratejisine başvuran bazı büyük şirketler, çevresel etkilerini gerçekten azaltmamakta, aksine yalnızca imajlarını iyileştirmeyi hedeflemektedirler (Frank, 2023; Newell, 2008).

Şirketler, karbon kredisi satın alarak çevresel sorumluluklarını yerine getirdiğini iddia ederken, fosil yakıt gibi çevresel zararlar oluşturan projelerine devam etmektedirler. Bu durumla ilgili önemli bir vaka, Shell, BP ve Chevron gibi büyük petrol şirketlerinin karbon piyasalarındaki kredilerle emisyonlarını dengeleme çabalarıdır. Ancak bu şirketler, fosil yakıt rezervlerine yatırım yapmaya devam etmekte ve böylece uzun vadede çevresel zararı sürdürmektedirler (Carrington, 2022). Bu tür uygulamalar, neoliberal iklim politikalarının çevresel adalet sağlama konusunda ne kadar yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu durumla ilgili olarak Newell ve Paterson (2010), özel sektörün iklim politikasındaki ön planda olmasının, çevresel sorunların çözülmesi açısından önemli bir engel oluşturduğunu savunmaktadırlar. Devletin denetleyici rolünün sınırlandırılması, özel sektörün kendi çıkarlarına göre hareket etmesine olanak sağlarken, böylelikle büyük şirketlerin çevresel sorumluluklardan kaçmalarına ve piyasa temelli çözümleri yalnızca kâr sağlama aracı olarak kullanmalarına yol açmaktadır.

Tablo 1: Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi'nin Eksileri (Corporate Europe Observatory, 2015).

Eksileri	Açıklama	Yorum
ETS'nin emisyon azaltımına etkisi belirsizdir	AB'nin sera gazı emisyonları azalmış olsa da, bu azalmanın ETS'ye doğrudan atfedilemeyeceğine dair güçlü kanıtlar yoktur. Emisyon düşüşleri daha çok yenilenebilir enerji yatırımları, enerji verimliliği önlemleri ve ekonomik faktörlerle ilişkilidir.	ETS'nin tek başına emisyon azaltımında etkili olduğu söylemek pek doğru olmayacaktır. Yani diğer çevresel politikaların başarısı ETS'nin etkisini gölgede bırakmaktadır.
ETS'nin diğer iklim politikaları üzerinde olumsuz etkilemektedir	ETS'nin varlığı, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji gibi politika araçlarının zayıflatılmasına neden olurken, aynı zamanda karbon fiyatlarını kontrol altında tutmak amacıyla emisyon limitleri gevşetilmiştir.	ETS, sektörel düzenlemeleri zayıflatarak hedeflenen emisyon azaltımını engelleyebilen ve iklim politikalarıyla çelişen bir etki yaratılmasına yol açmaktadır.
ETS emisyon azaltımını sınırlandırmaktadır	ETS'nin belirlediği emisyon tavanı, şirketlerin veya ülkelerin daha yüksek azaltım hedefleri koymasını teşvik etmemektedir. Daha fazla izin satın alarak emisyonlarını artırmaları mümkündür.	ETS, sera gazı emisyonlarını azaltma yönünde yeterli teşvik sağlamamakta ve bazı şirketlerin veya ülkelerin emisyonlarını artırmasına imkân sağlamaktadır.
ETS maliyet verimliliği sağlayamamıştır	ETS'nin karbon maliyetlerini şirketlere yansıtması beklenirken, büyük şirketler bu maliyetleri tüketicilere aktarmış ve devlet desteklerinden yararlanmıştır. Bazı sektörler ETS sayesinde beklenenden fazla kâr elde etmiştir.	ETS, kirleticiler şirketlerin karbon maliyetlerinden kaçınmasına yol açmış ve kamu kaynaklarının etkisiz kullanılmasına sebep olmuştur. Bu durum, sistemin maliyet etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır.
ETS dolandırıcılığa ve manipülasyona açıktır	Karbon ticaretinde düzenleyici boşluklar ve yetersiz denetimler nedeniyle dolandırıcılık ve spekülatif işlemler yaygın hale gelmiştir.	ETS, mevcut yasal eksiklikler ve denetim zafiyetleri nedeniyle kötüye kullanıma açık olduğundan, sistemin güvenilirliğini ve etkinliğini zayıflatmaktadır.

3.3. Yeşil yıkama

Yeşil yıkama, neoliberal iklim politikalarının en eleştirilen ve tartışmalı konularından biridir. Durmuş Şenyapar'ın (2024) belirttiği üzere, yeşil yıkama, şirketlerin çevre dostu politikalar uyguladıklarını iddia ederek, aslında çevresel sorumluluk taşımayan faaliyetlerini sürdürmelerini ifade etmektedir. Karbon piyasaları, özellikle karbon ticareti ve emisyon kredisi sistemleri, şirketlerin emisyonlarını azaltmak yerine, karbon kredisi satın alarak çevre dostu imajı yaratmalarına olanak tanımaktadır. Bu uygulama, aslında çevresel etkilerde herhangi bir somut azalma sağlamaz ancak şirketlere sürdürülebilirlik algısı yaratır ve toplumsal ve ekonomik açıdan olumlu bir etki yaratıyormuş izlenimi verir (In & Schumacher, 2021; Vollero, 2022; Williams, 2024). Bu durumla ilgili olarak, Plec ve Pettenger'in (2012) ExxonMobil'in yeşil reklamcılık çabalarını ve özellikle de yaygın olarak yayınlanan "Enerji Çözümleri" televizyon reklamları üzerinden inceleyen çalışması örnek olarak verilebilir. Hatta en bilinen örneklerden biri olarak, 2009 yılında Alman otomobil Volkswagen, "temiz dizel" otomobillerini düşük emisyonlu olarak tanıttığı büyük bir pazarlama kampanyası başlatmıştır. Ancak, ABD Çevre Koruma Ajansı (EPA) 2015'te, Volkswagen'in 11 milyon araca emisyon testlerinde hile yapan bir yazılım yüklediğini keşfetmiştir. Böylelikle, bu araçların yasal sınırın 10 ila 40 katı (Barrett vd., 2015) kadar nitrojen oksit salımı yaptığı tespit edilmiştir. Bu olay, yeşil aklamanın en büyük örneklerinden biri olarak (Dieselgate skandalı) tarihe geçmiş ve Volkswagen'e yaklaşık 40 milyar dolara mal olmuştur (Lindwall, 2023).

Örneklerde de görüldüğü üzere piyasa temelli bu sistemler, çoğu zaman yalnızca büyük şirketlere ekonomik kazanç sağlamakta, gerçek bir çevresel dönüşüm yaratmaktan uzak kalmaktadırlar. Yeşil yıkama, bu tür piyasa temelli çözümlerin sosyal sorumluluk ve çevresel etkinliktir çok, bir pazarlama

stratejisine dönüştüğünü gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, yeşil yıkama, karbon ticareti ve benzeri piyasa temelli araçların gerçek anlamda çevresel değişim sağlamadığını ve sadece şirketlerin imajlarını iyileştirmeye yönelik bir araç haline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bazı araştırmalar (Yildirim, 2023), yeşil yıkama ile mücadele etmek için daha sıkı düzenlemeler ve denetimlerin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

3.4. Küresel iklim adaleti

İklim adaleti, iklim krizinin sosyal, ekonomik ve politik boyutlarını ele alan bir kavramdır (Center for Climate Justice, 2025; Newell vd., 2021; Schlosberg, 2012). Popüler kullanımda ise, ekolojik ve sosyal adalet endişelerinin bir birleşimini yansıtmakla beraber, marjinal topluluklar üzerindeki orantısız etkiler vurgulamakta ve önceliği, savunmasız grupların haklarını korumaya vermektedir (Ogunbode ve diğerleri, 2024). İklim krizi, küresel çerçevede en çok savunmasız toplulukları etkilerken, tarihsel olarak emisyonların büyük çoğunluğundan sorumlu olan gelişmiş ülkeler (Moe-Loboda, 2016) bu etkilerden görece daha az zarar görmektedir. Bu durum ise, küresel ölçekte "iklim borcu" kavramını gündeme getirmiştir (Pickering & Barry, 2014; Roberts & Parks, 2006; Warlenius, 2018).

İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan karbondioksit (CO₂) emisyonları, insanlık tarihinin herhangi bir döneminden çok daha yüksek seviyelere ulaşırken, günümüzde, 2022 yılı itibarıyla küresel CO₂ emisyonlarının, Sanayi Devrimi'nin başladığı 1850 yılındaki seviyelerden tam 182 kat daha fazladır (Vigna vd., 2024). Sanayi Devrimi'nden bu yana ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Çin gibi sanayileşmiş ülkeler, küresel karbon emisyonlarının büyük bir kısmından sorumlu olmuştur (Dong vd., 2019; Scott & Lan, 2023; Vigna vd., 2024). Buna karşın, Küresel Güney olarak adlandırılan bölgelerde yer alan ülkeler—Afrika, Güney Asya ve Güney Amerika'daki pek çok ülke—iklim

Çevre, İklim ve Sürdürülebilirlik

krizinden kaynaklanan felaketlere (sel, kuraklık, gıda güvensizliği vb.) karşı daha savunmasızdır (Anwar & Sur, 2021; Fisher, 2015; IPCC, 2022).

Örneğin, 2015 Paris Anlaşması küresel sıcaklık artışını 1.5°C ile sınırlamayı hedeflese de (Maizland & Fong, 2025; Tang vd., 2023) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler (Duro & Padilla, 2006; Maizland & Fong, 2025; Timmons Roberts & Parks, 2007), emisyon azaltım yükünün adil bir şekilde dağıtılmasını zorlaştırmaktadır (Newell & Mulvaney, 2013). Karbon piyasaları gibi neoliberal iklim politikaları, çoğu zaman gelişmiş ülkelerin fosil yakıt kullanımını sürdürmesine izin verirken, gelişmekte olan ülkelerin

emisyonlarını azaltmaları için yeterli finansal destek sağlamamaktadır (Böhm vd., 2012).

Ayrıca, küresel iklim adaleti bağlamında iklim mültecileri de önemli bir konudur. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre, 2050 yılına kadar 200 milyondan fazla insan iklim değişikliğine bağlı nedenlerle göç etmek zorunda kalacaktır (World Bank, 2021). Ancak, uluslararası hukuk sistemleri hâlâ iklim mültecilerinin yasal statüsünü tanımamakta ve bu durum küresel eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir (Gürçam, 2023a; McAdam, 2012).

Tablo 2: Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nin Karşılaştırılması (UK Climate Change Act, 2008; İklim Kanunu Teklifi, 2025; US Inflation Reduction Act (IRA), 2022).

Ülke/Yasa	Emisyon Hedefi ve Karbon Bütçesi	Devlet Müdahalesi ve Denetim	Piyasa Mekanizması ve Şirket Teşvikleri	Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Yeşil Yıkama Riski
ABD – IRA (2022)	✗ Federal düzeyde bağlayıcı hedef yok ✓ Bazı eyaletlerde karbon piyasaları mevcut	⚠ Düzenleyici müdahale sınırlı ✓ Yatırım teşvikleri var	✓ Özel sektör için teşvikler güçlü ⚠ Azaltım garantisi zayıf	✓ Raporlama mekanizmaları güçlendirildi ⚠ Ulusal düzeyde zorunluluk eksik	⚠ Orta düzeyde risk
Birleşik Krallık (Climate Change Act) – 2008	✓ Karbon bütçeleriyle desteklenmekte ✓ Zorunlu azaltım hedefleri var	✓ Devlet güçlü yönlendirici rol üstlenir ✓ Karbon Komitesi denetimi vardır	⚠ Karbon piyasası mevcut ancak kamu politikası belirleyicidir ✓ ETS, AB sisteminden ayrılarak 2021'de başlatılmıştır	✓ Bağımsız denetim ✓ Yıllık raporlama ve veriler kamuya açık	✗ Düşük risk
Türkiye – İklim Kanunu Teklifi (2023)	⚠ ETS öngörülüyor ancak hedefler net değil ✗ Karbon bütçesi veya bağlayıcılık yok	✗ Devletin müdahalesi zayıf ⚠ Denetim mekanizmaları açık değil	✓ Karbon ticaretiyle şirketlere kazanç fırsatı ✗ Azaltım garantisi zayıf	⚠ Şeffaflık ve bağımsız denetim eksik ✗ Kamuya açık raporlama zayıf	● Yüksek risk

4. Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nin Neoliberal Çerçevesi

Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim krizine uyum sağlanması hedeflerini benimserken, neoliberal politikaların etkisi altında şekillendiği söylemek hatalı olmayacaktır. Kanun teklifi, piyasa temelli mekanizmalar olan Emisyon Ticaret Sistemi ve karbon fiyatlandırma araçlarını ön plana çıkararak, iklim politikalarının özel sektör ve finansal piyasalara entegre edilmesini amaçlamaktadır. Yeşil kalkınma vizyonu çerçevesinde emisyon azaltımını teşvik eden finansal enstrümanlar, çevresel düzenlemeleri piyasa dinamiklerine uyarlamaya yöneliktir. Ancak, bu yaklaşım devletin doğrudan müdahalesini sınırlandırarak, iklim krizine yönelik sorumluluğu büyük ölçüde piyasa aktörlerine ve yatırımcılara devretmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin iklim politikası, küresel neoliberal çevre yönetimi eğilimleriyle uyumlu bir şekilde, çevresel sürdürülebilirliği piyasa mekanizmaları aracılığıyla sağlamaya çalışan bir model sunmaktadır. Aşağıda, bu unsurların neoliberal çerçeve içinde nasıl şekillendiği detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tablo 2'ye göre, ABD, Birleşik Krallık ve Türkiye'nin iklim yasaları, emisyon hedefleri, devlet müdahalesi, piyasa mekanizmaları, şeffaflık ve yeşil yıkama riski gibi temel başlıklar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede, Birleşik Krallık, karbon bütçeleriyle desteklenen bağlayıcı azaltım hedefleri ve bağımsız denetim mekanizmalarıyla öne çıkarken; ABD, bu hedeflerden yoksun, ancak güçlü yatırım teşvikleriyle özel sektörü yönlendirmeye

çalışan teşvik odaklı bir yaklaşım sergilemiştir. Türkiye ise henüz taslak aşamasında olan iklim yasasıyla, ne Birleşik Krallık'taki gibi bağlayıcılık ne de ABD'deki gibi güçlü piyasa teşvikleri sunmakta; hedefleri belirsiz, denetimi zayıf bir yapı ortaya koymaktadır.

UK ETS gibi kamu politikasıyla yönlendirilen piyasa mekanizmaları, Birleşik Krallık'ta devlet müdahalesi ile özel sektör arasında dengeli bir yapı kurarken; ABD'de karbon piyasaları daha çok eyalet bazında ve parçalı işlemekte, ulusal düzeyde yönlendirici bir çerçeve bulunmamaktadır. Türkiye'de ise ETS'nin kurulması öngörülse de, bu sistemin nasıl işleyeceği ve kim tarafından denetleneceğine yönelik muamma vardır.

Bu farklılıklar şeffaflık ve yeşil yıkama riski açısından da belirgindir: Birleşik Krallık, kamuya açık raporlama ve hesap verebilirlik sayesinde düşük risk taşıırken, ABD'de ulusal düzeyde bağlayıcılık eksikliği nedeniyle risk orta düzeydedir. Türkiye ise denetim eksikliği ve şeffaflık sorunları nedeniyle yeşil yıkama riskinin en yüksek olduğu ülke konumunda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bu üç yaklaşım arasında yalnızca Birleşik Krallık, hukuki bağlayıcılık, politika bütünlüğü ve şeffaf uygulama açısından bütünlüklü bir iklim yönetimi örneği sunarken; ABD daha çok ekonomik araçlarla dönüşüm hedeflemekte, Türkiye ise henüz etkinlikten uzak, riskli ve kırılan bir yapı görünümü vermektedir.

4.1. Karbon piyasalarının oluşturulması

1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü'nden bu yana karbon piyasaları, iklim kriziyle mücadelede küresel ölçekte benimsenen başlıca politika ve ekonomi araçları arasında yer almıştır. Ancak bu piyasaların kurumsallaşması, kapitalizmin radikal bir dönüşümünden ziyade, mevcut neoliberal sistemin sınırları içinde işleyen bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Böhm vd., 2012). Neoliberal politikaların iklim kriziyle mücadele stratejilerinde baskın güç olduğunu belirten MacNeil ve Paterson (2012), karbon piyasalarının da bu bağlamda şekillendiğini vurgulamaktadır. Matt ve Okereke (2014) ise, son on yıllarda karbonun metalaştırılmasının, küresel iklim kriziyle başa çıkmada başlıca çözüm olarak öne çıktığını ifade etmektedir. Bu süreçte piyasalaştırma, mülkiyet hakları, muhasebe sistemleri ve ölçüm-denklik mekanizmaları yeniden yapılandırılarak karbon, özel mülkiyete konu olabilen ve ticarete açılabilen bir meta haline getirilmiştir.

Randalls'ın (2017) belirttiği üzere, karbon piyasalarının dili; dışsallıkları ortadan kaldırmak için piyasalaştırma gereğini, karbon için mülkiyet haklarının öncelenmesini ve piyasanın her zaman en iyi çözümü sunduğu yönündeki neoliberal ideali yansıtmaktadır. Bu ideoloji, iklim krizine karşı geliştirilen piyasa-temelli araçların epistemolojik güvencesini oluşturur. Böylece doğayı insan yaşamının kaynağı olarak değil, metalaştırılarak kâr elde edilebilecek bir unsur olarak gören neoliberal anlayış, iklim politikalarını da kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmektedir.

Türkiye'de de benzer bir yaklaşım izlenmekte olup, İklim Değişikliği Kanunu Teklifi kapsamında sera gazı emisyonlarının piyasa temelli mekanizmalarla yönetilmesini öngören Emisyon Ticaret Sistemi ve karbon piyasaları düzenlenmektedir. Bu sistem kapsamında, işletmelere belirli bir emisyon üst sınırı getirilmekte ve tahsis edilen emisyon hakları alınıp satılabilir hale getirilmektedir. Karbon Piyasası Kurulu'nun yetki alanı içerisinde; karbon fiyatlandırma araçları, tahsisatların dağıtımı, açık artırma süreçlerinin yönetimi gibi uygulamalar yer almakta, sistemin işleyişi ise ilgili düzenleyici kurumlar tarafından denetlenmektedir. Ancak bu yaklaşım, iklim kriziyle mücadelenin büyük ölçüde özel sektör aktörlerine bırakılması anlamına gelmektedir. Çevresel düzenlemelerin piyasa mekanizmalarına entegre edilmesi, karbon piyasalarının piyasa istikrarı ve yatırımcı ilgisine bağımlılığını artırmakta; bu da emisyon azaltım hedeflerinin piyasa koşullarına göre şekillenmesine yol açabilmektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025).

4.2. Devletin düzenleyici rolünün zayıflaması

Sınırlı devlet müdahalesi ve serbest piyasa ilkeleriyle şekillenen neoliberal ideoloji, ekonomik büyümeyi temel alan bir anlayışla küresel ekonomik politikaların hâkim gücü haline gelmiştir (Hans, 2024). Bu yaklaşım, özellikle çevre politikalarında devletin geleneksel düzenleyici rolünün gerilemesine yol açarak, piyasa aktörlerine daha fazla alan tanımaktadır.

Neoliberal dönüşüm, 1970'lerin ortalarından itibaren küresel siyasi-ekonomik sistemde köklü bir değişim yaratmış; bu süreç devletlerin vergi koyma, düzenleme yapma ve kamusal yararı önceleyen politikalar yürütme kapasitelerini ciddi şekilde sınırlandırmıştır (Fieldman, 2011). Bu dönüşüm, aynı zamanda piyasalaştırma eğilimlerini pekiştirerek, özel sektör katılımının ve nesnel olduğu varsayılan piyasa değerlendirmelerinin en etkili ve verimli yönetim biçimi olarak kabul edilmesine neden olmuştur (Ciplet & Roberts, 2017).

Bu bağlamda, devletin çevre düzenlemelerindeki zayıflayan rolü, iklim kriziyle mücadelede piyasa mekanizmalarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Ancak devletin düzenleyici kapasitesinin zayıflaması yalnızca iç piyasada değil, küresel çevre politikalarında da yeni düzenleyici çerçeveleri gerekli kılmaktadır. Her ne kadar neoliberal dönüşüm devletin düzenleyici rolünü zayıflatmış olsa da bu durumun çevresel krizler karşısında sürdürülemez hale gelmesi, yeni regülasyon modellerini gündeme getirmiştir. Bu çerçevede devlet, farklı teorik yaklaşımlarla yeniden yapılandırılabilir.

Yavan'ın (2016) ileri sürdüğü "*uluslararası sosyal regülasyon*" yaklaşımı, çevrenin küresel kamusal mal olarak korunmasında devletlerin daha etkin bir rol üstlenmesini mümkün kılacak alternatif bir yol sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, çevresel finansman ve düzenleme süreçlerinin sadece piyasa mekanizmalarına değil, aynı zamanda sosyal adalet ve uluslararası dayanışma ilkelerine dayalı olarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Böylelikle devlet, çevresel regülasyonda yalnızca gerileyen bir aktör değil, uluslararası sosyal normlar ve iş birlikleri aracılığıyla yeniden güçlenen bir düzenleyici aktör olarak da konumlandırılabilir.

Bununla beraber, Meckling'in (2018) kalkınmacı devlet modeli, küresel çevre düzenlemelerinde yapıcı bir rol oynayabilir. Bu model, bir yandan yeşil endüstrilere devlet desteği sağlayarak bu sektörlerdeki ekonomik çıkarları küresel düzenlemeleri destekleyecek şekilde dönüştürürken, diğer yandan teknoloji sübvansiyonları ile maliyetleri düşürerek uluslararası iş birliği süreçlerini teşvik edebilir. Avrupa Birliği'nin liderliği ve Paris Anlaşması gibi uluslararası iş birlikleri bu dönüşümün örneklerindendir. Böylece devlet, hem kalkınmacı hem de düzenleyici bir güç olarak küresel çevre politikalarında etkili olabilmektedir.

Ancak Türkiye örneğinde, İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nde öngörülen düzenlemeler, devletin düzenleyici rolünün piyasa aktörlerine devredilmesi riskini taşımaktadır. Emisyon Ticaret Sistemi ve karbon fiyatlandırma araçları, doğrudan kamu denetimi yerine, emisyon azaltımını piyasa teşvikleri yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu sistemde Karbon Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu ve piyasa işleticisi gibi kurumlar, ETS'nin işleyişine yön vermekte; bu durum da kamu otoritesinin politika belirleyici konumunu gölgede bırakabilmektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025).

Devletin bu alandaki etkisinin azalması, piyasa aktörlerinin kâr odaklı yaklaşımlarına göre hareket etmelerine zemin hazırlamakta ve çevresel standartların gevşemesine neden olabilmektedir. Böylece, emisyon azaltım hedefleri ile özel sektörün kârlılığı arasında kurulması gereken denge, çevresel politikaların etkinliğini riske atabilir. Brooks ve Kessy'nin (2017) vurguladığı gibi, neoliberal krizler, devletin bir yandan kapitalist gelişmenin kolaylaştırıcısı, diğer yandan da toplumsal eşitsizliklerin kaynağı olabilecek çelişkili doğasını açıkça ortaya koymaktadır.

4.3. Yeşil yıkama riski

Neoliberal kapitalist ekonomilerde yeşil yıkama, en temel haliyle meta düzeyinde gerçekleşir; yani tüketicilerin, satın aldıkları ürünlerin ve hizmetlerin çevresel ve sosyal açıdan sorumlu biçimde üretildiğine inandırılması çabasıdır (Williams, 2024). Bu strateji, şirketlerin çevreye duyarlı bir imaj çizmesini sağlarken, üretim süreçlerinde gerçek bir dönüşüm olmaksızın piyasa avantajı elde etmelerine imkân tanımaktadır. Yeşil yıkama, bir şirketin veya organizasyonun çevre koruma ve sürdürülebilirlik taahhüdünü abartarak ya da çarpıtarak sunduğu yanlış veya yanıltıcı iddialarla karakterize edilmektedir (Shanor & Light, 2022). Bu durum, kurumsal aktörlerin ellerindeki gücü sadece çevresel sürdürülebilirlik

Çevre, İklim ve Sürdürülebilirlik

için değil, aynı zamanda pazar üstünlüğü sağlamak için de kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Elbette, özel sektörde daha sürdürülebilir bir dünya arzusu taşıyan ve kâr maksimizasyonunun ötesinde toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden aktörler de mevcuttur. Ancak kapitalist sistemin temel mantığı olan kâr odaklılık, şirketlerin birincil hedefinin her zaman yatırımcılara ve hissedarlara daha fazla kazanç sağlamak olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ikili yapı, yani kâr amacı ile etik sorumluluklar arasındaki gerilim, iklim kriziyle mücadeledeki yetersizliğin temel nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. İklim kriziyle mücadele, kısa vadede yüksek kâr vaat etmediği sürece, şirketlerin öncelikleri arasında geride kalmaktadır. Tüketiciler için de gerçek çevresel kaygılar ile yeşil mesajlar yoluyla elde edilmeye çalışılan ticari çıkarlar arasındaki farkı ayırt etmek oldukça güçtür ve bu durum, küresel ölçekte ciddi bir sorun teşkil etmektedir (Mullard, 2023).

Bu küresel dinamiklerin Türkiye bağlamında nasıl bir görünüm sergilediği de önemlidir. Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nde öngörülen piyasa temelli mekanizmalar, şirketlerin gerçek emisyon azaltım adımları atmaksızın, emisyon denkleştirme sistemleri yoluyla çevreye duyarlı bir görünüm sunmasına imkân tanıyabilir. Karbon piyasalarında denkleştirme projelerine izin verilmesi, karbon nötrlüğü gibi iddiaların, somut azaltım hedeflerinden sapılarak yalnızca sertifikalar üzerinden gerçekleştirilmesine neden olabilir. Üstelik yeşil finansman mekanizmalarının şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun biçimde denetlenmemesi, bu süreçleri piyasa manipülasyonuna açık hale getirmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de karbon piyasalarının ve ETS'nin etkin bir şekilde izlenmemesi durumunda, özel sektörün iklim krizine karşı gerçek anlamda etkili ve dönüştürücü adımlar atmamak yerine, yüzeysel ve yanıltıcı uygulamalara yönelmesi kuvvetle muhtemeldir (İklim Kanunu Teklifi, 2025).

Neoliberal ekonomik düzenin piyasa temelli çözümleri teşvik eden yapısı, çevresel sorumlulukların samimi ve kalıcı dönüşümlerle değil, çoğu zaman yalnızca söylem düzeyinde gerçekleştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, gerek küresel düzeyde gerekse Türkiye özelinde, çevresel taahhütlerin piyasa mantığına kurban gitmesini engelleyecek güçlü bir düzenleyici çerçevenin tesis edilmesi elzemdir.

4.4. Türkiye açısından iklim adaleti

Türkiye, iklim krizinin etkilerine karşı giderek daha savunmasız konumda bulunan Akdeniz iklim kuşağında yer alan ülkelerden biridir (Gürçam, 2022b; Gürçam & Konuralp, 2022; World Bank, 2025). Özellikle su kaynaklarının azalması, tarımsal üretimde verim kaybı, kentleşme politikalarının ekosistemler üzerindeki baskısı ve hava kirliliği gibi sorunlar, iklim krizinin Türkiye'deki çevresel adalet bağlamında yarattığı temel problemler arasında yer almaktadır (Türkeş, 2012; Türkeş vd., 2000). Ancak, Türkiye'nin iklim politikalarının büyük ölçüde neoliberal piyasa mekanizmalarına dayalı olması (Öner, 2023), iklim kriziyle mücadelede adil bir dönüşüm sağlamayı zorlaştırmaktadır. 2025 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunulan İklim Değişikliği Kanunu Teklifi, iklim kriziyle mücadelede önemli bir adım olarak görülse de, özellikle emisyon ticareti sistemi ve karbon piyasası mekanizmaları gibi neoliberal politikalar, iklim adaleti açısından bazı kritik soru işaretlerini beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin enerji politikaları, çevresel adaletsizliklerin en belirgin örneklerinden birini oluşturmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren hızlanan özelleştirme süreci, kömürlü termik santrallerin yaygınlaşmasına ve çevresel düzenlemelerin gevşemesine neden olmuştur (Avcı, 2005; Güngör, 2012;

Tamzok, 2017). Özellikle Zonguldak, Afşin-Elbistan ve Soma gibi bölgelerde yoğunlaşan termik santraller (TMMOB, 2017), hava kirliliği ve su kaynaklarının kirlenmesi nedeniyle halk sağlığı üzerinde ciddi tehditler oluşturmakta (Avcı, 2005) ancak bu tesislerin ekonomik getirileri nedeniyle kapatılmaları yönünde güçlü politik adımlar atılmamaktadır (Bozkurt, 2008). İklim Kanunu Teklifi, fosil yakıtların kullanımına ilişkin net bir azaltım hedefi belirlememekte ve 'adil geçiş' ilkesine yönelik somut bir yol haritası sunmamaktadır. Enerji sektöründeki dönüşümün toplumsal etkileri ve özellikle fosil yakıt bağımlı bölgelerde istihdam kayıplarının nasıl yönetileceği konusundaki belirsizlik, Teklifin çevresel adalet perspektifinden eksik kalan yönlerinden biridir (İklim Kanunu Teklifi, 2025).

Kentleşme politikaları da Türkiye'de iklim adaletsizliğini derinleştiren bir diğer unsur olarak öne çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri, büyükşehirlerde çevresel ve sosyal dengesizliklere yol açarak, düşük gelirli grupların marjinalleşmesine neden olmaktadır. Örneğin Gencelli vd. (2024) belirttiği gibi, iklim krizi, İstanbul'da mevcut eşitsizlikleri derinleştirerek dezavantajlı grupları daha da savunmasız hale getirmekte ve iklim adaletine erişimlerini engellemektedir. Ayrıca, İstanbul'daki Kuzey Ormanları'nın imara açılması ve Kanal İstanbul gibi büyük altyapı projeleri, sermaye odaklı büyüme politikalarının çevresel maliyetlerini gözler önüne sermektedir (Acar, 2010; Algül, 2016; Demirtaş, 2025; Doğru vd., 2020; Gürçam, 2023b). İklim Kanunu'nda yerel yönetimlerin iklim krizine uyum konusunda planlar geliştirmesi gerektiği belirtilse de (İklim Kanunu Teklifi, 2025) mevcut projelerin çevresel ve sosyal etkilerini göz önünde bulunduracak bağlayıcı bir mekanizma öngörülmemektedir.

Türkiye'de özellikle su yönetimi de iklim adaleti bağlamında ele alınması gereken kritik bir konudur. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan kuraklık, tarımsal üretimi olumsuz etkileyerek kırsal nüfusun geçim kaynaklarını kaybetmesine ve göç etmelerine yol açmaktadır (Aydoğdu, 2024). Büyükşehirlerde ise su krizi büyümekte ve belediyeler neoliberal politikalar doğrultusunda su yönetimini özelleştirme eğilimindedir (Acar, 2010; Akın & Doğan, 2024; Demirel, 2009). İklim Kanunu Teklifi, suyun etkin yönetimi ve su tasarrufu önlemlerine yönelik düzenlemeler içermektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025) ancak bu politikaların sosyal adalet boyutu görece zayıftır ve kırılgan toplulukların su krizinden nasıl korunacağına dair net bir çerçeve sunmamaktadır.

Türkiye'deki emisyon ticareti sistemi ve karbon piyasaları, İklim Kanunu ile kurumsallaşan yeni mekanizmalardır (İklim Kanunu Teklifi, 2025). Bu sistemler, büyük sanayi kuruluşlarının karbon kredisi olarak emisyonlarını sürdürmesine izin verirken, yerel halkların çevresel zararlarını görmezden gelmektedir (Arora-Jonsson & Gurung, 2023; Barbato & Strong, 2023; Newell & Paterson, 2010).

İklim Kanunu Teklifi Madde 3- (1) "*İklim değişikliği ile mücadelede; eşitlik, çevresel adalet ve iklim adaleti, ihtiyatlılık, katılım, entegrasyon, sürdürülebilirlik, şeffaflık, adil geçiş ve ilerleme ilkeleri esas alınır*" demektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025). Ancak, karbon piyasaları, gelişmiş ülkelerin karbon emisyonlarını düşük maliyetli projeler aracılığıyla denkleştirmesine olanak tanıırken (Böhm vd., 2012; Michaelowa vd., 2019; Sovacool, 2011), bu durum, Türkiye gibi ülkelerde ekolojik sömürüyü artırarak, çevresel adaleti olumsuz etkilemesi olasıdır. İklim Kanunu'nda, karbon fiyatlandırma araçlarına geniş yer ayrılmasına rağmen (İklim Kanunu Teklifi, 2025), düşük gelirli toplulukların ve küçük ölçekli üreticilerin bu mekanizmalardan nasıl etkileneceği belirsizdir. Ayrıca, İklim Kanunu, yeşil kalkınma vizyonunu doğrultusunda finansman mekanizmalarının oluşturulmasını öngörse de (İklim Kanunu Teklifi, 2025) özel sektörün teşvik

Çevre, İklim ve Sürdürülebilirlik

edilmesi ön planda tutulmakta ve kırsal kalkınma ile sosyal eşitsizliklerin giderilmesi konusunda detaylı bir politika içermemektedir.

5. Tartışma ve Sonuç

Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanun Teklifi, kâğıt üzerinde çevresel sürdürülebilirlik ve iklim kriziyle mücadele hedeflerini içerse de, teklifin içeriği ve öngörülen uygulama araçları incelendiğinde, esas itibarıyla neoliberal piyasa mekanizmalarının yeniden üretildiği bir çerçevede sunduğu görülebilir. Karbon ticareti, emisyon azaltımı için ekonomik teşvikler ve piyasa temelli düzenlemeler gibi unsurlar, çevresel adaletin ve katılımcı yönetişimin önüne geçmekte; iklim krizinin neden olduğu çok boyutlu eşitsizlikleri göz ardı etmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin iklim politikaları ile küresel neoliberal eğilimler arasında güçlü bir paralellik göze çarpmaktadır. Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı geç onaylaması ve ardından açıkladığı "2053 net sıfır emisyon" hedefini büyük ölçüde sermaye dostu piyasa araçlarıyla gerçekleştirmeye çalışması, iklim eyleminin yalnızca ekonomik fayda üzerinden tanımlandığı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu durum, Klein'in (2015) sert biçimde eleştirdiği "iklim krizini kapitalizmle çözmek" yanılığının Türkiye özelinde ne derece somutlaştığını göstermektedir. Zira piyasa temelli çözümler, çevreyi koruma amacından ziyade, sermayenin kendini yeniden üretme kapasitesini artırma işlevi görmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin iklim politikalarında belirgin biçimde hissedilen "yukarıdan-aşağıya" yönetim modeli, katılımcılıktan uzak, teknokratik ve merkezileşmiş bir yapının hâkimiyetini pekiştirmektedir. Yerel yönetimlerin, sivil toplumun ve kırılgan grupların karar alma süreçlerine yeterince dâhil edilmediği bu yaklaşım, çevresel adaletin tesisi açısından ciddi sorunlara neden olabilir. Oysa iklim adaleti, yalnızca emisyon azaltımıyla değil; aynı zamanda sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, kırılgan toplulukların korunması ve demokratik katılımın güçlendirilmesiyle mümkündür (Schlosberg & Collins, 2014).

Ne var ki, İklim Kanunu Teklifi bu eşitlikçi dönüşüm perspektifinden oldukça uzaktır. Emisyon azaltımı hedeflerinin büyük ölçüde özel sektörün inisiyatifine bırakılması, çevre koruma sorumluluğunu piyasa aktörlerine devreden ve kamu yararı ilkesini ikinci plana iten bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Hâlbuki çevresel sorunların toplumsal etkilerini azaltmak için kamunun daha etkin, düzenleyici ve koruyucu bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Bu noktada Klein'in (2015) "şok doktrini" benzetmesinde ifade ettiği gibi: çevresel krizlerin, neoliberal dönüşümleri meşrulaştırmak için araçsallaştırılması, ancak krizden faydalanan sermaye gruplarının güçlenmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, karbon ticareti ve benzeri piyasa mekanizmalarının etkinliği yalnızca teknik ve ekonomik kriterlerle değil, aynı zamanda etik, sosyal ve tarihsel bağlamlarla birlikte değerlendirilmelidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, karbon piyasalarının yerel halklar ve ekosistemler üzerindeki etkileri yeterince hesaba katılmadan uygulamaya konulması, "karbon sömürgecilik" tartışmalarını gündeme getirebilir. Emisyonları azaltma adına çevresel yükümlülüklerin yoksul kesimlere devredilmesi, iklim adaletsizliğini derinleştirebilir ve böylelikle çevresel yıkım meşru bir zemin kazanabilir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin iklim kriziyle mücadelede başarılı olabilmesi için mevcut piyasa temelli çözümlerden uzaklaşarak daha adil, sürdürülebilir ve toplumsal ihtiyaçları gözeten bir politika çerçevesine geçmesi gerekmektedir. Günümüzde karbon ticareti ve yeşil finansman gibi piyasa odaklı mekanizmalar temel çözüm araçları olarak sunulsa da,

bu uygulamaların gerçek emisyon azaltımını sağlamakta yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Victor ve Dollar'ın (2020) "Potemkin piyasaları" kavramıyla ifade ettiği gibi, yüzeyde etkili görünen ancak gerçekte köklü bir dönüşüm yaratmaktan uzak olan bu sistemler, fosil yakıt kullanımının meşruiyetini sürdürerek mevcut ekonomik düzenin devamlılığını sağlamaktadır.

Türkiye'nin iklim politikalarında köklü bir dönüşüm yaparak, piyasa temelli mekanizmalar yerine emisyonları doğrudan azaltacak somut adımlar atması elzemdir. Bu doğrultuda devlet öncülüğünde sürdürülebilir yatırımlar teşvik edilmeli; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kırılgan topluluklar karar alma süreçlerine aktif biçimde dâhil edilmelidir. Yoksa hâlihazırda küresel iklim politikalarına dâhil olup, aynı zamanda termik santrallerin inşasına devam etmek orantılı bir politik yaklaşım olmamakla beraber, mevzuatların varlığının sadece göstermelik olduğunu göstermektedir. Ya da eğer kanun gerçekten iklim kriziyle mücadele amacı taşıyorsa, örneğin kömürden çıkış için belirli bir tarih veya uygulama ortaya koyabilirdi (Türkiye'de 2022 yılında 68.440 insan hava kirliliği nedeniyle hayatını kaybetmiştir (Temiz Hava Hakkı Platformu, 2025)). Benzer şekilde, Global Energy Monitor Küresel Kömür Santrali Takibi Proje Yöneticisi Christine Sheerer'in belirttiği gibi, Türkiye, 2024'te üç kömür santrali planını (Karaburun, Kızıllıdere ve Malkara) iptal etse de, Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) içinde yeni kömür santrallerine izin vermeye devam eden tek ülkedir. 2015'ten bu yana 70 GW'tan fazla kömür kapasitesini iptal etmiştir ancak CCS teknolojisi olmadan yeni santraller planlayan tek OECD üyesidir. Kömür yatırımlarını sürdürürken, aynı doğrultuda COP29'daki iklim taahhüdünde kömürden çıkışa değinmemiştir (Sheerer, 2024). Hatta Türkiye Cumhuriyeti Enerji Bakanı, "Bu ülkenin enerjiye ihtiyacı var. Cari açığı azaltmamız için kendi kaynağımızı kullanmamız lazım. Kömüre sırtımızı dönmeyiz." (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024) şeklinde kömürden çıkıştan ziyade kömürle bütünleşmeyi içeren bir söylemde bulunmuştur. Bu çelişki, iklim taahhütlerinin sahiciğini sorgulamakta ve iklim yasasının amaçladığı dönüşümü gerçekleştirmeye kapasitesine dair ciddi şüpheler uyandırmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin etkili ve adil bir iklim politikası inşa edebilmesi için aşağıdaki politika ve yönetim önerileri kritik önem taşımaktadır:

Katılımcı ve Yerel Odaklı Yönetişim Modellerinin Geliştirilmesi: Türkiye'nin mevcut iklim yönetişimi modeli büyük oranda merkezileşmiş olup, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özellikle kırılgan grupların karar alma süreçlerine aktif katılımını yeterince içermemektedir. Bu durum, 15.04.2025 tarihli İklim Değişikliği Kanunu Teklifi incelendiğinde açıkça görülebilmektedir. Özellikle Madde 6/4'te yer alan şu ifade, karar alma süreçlerinin büyük ölçüde valilik ve merkezi idare temsil yetine bırakıldığını göstermektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025):

"İl İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu; vali başkanlığında, İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu üyelerinin varsa il ve/veya bölge teşkilatı ile il özel idaresi ve ildeki tüm belediyelerin temsilcilerinden oluşur..."

Her ne kadar bu cümlede yerel yönetimlere bir rol tanınmış olsa da, kurul yapısı büyük ölçüde kamu idaresi temsilcileriyle sınırlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının, bilim insanlarının ve kırılgan grupların temsil edilmesi ise yalnızca valinin takdirine bağlanmıştır (İklim Kanunu Teklifi, 2025):

"Kurula, çalışma konularının gerektirdiği hallerde, valinin davetiyle diğer kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcileri de oy hakkı olmaksızın

çalışmalara katkı sunmak üzere çağırılabilir.” (Madde 6/4)

Bu yapı, yerel ve katılımcı yönetim ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Aarhus Sözleşmesi'nin 6. ve 8. maddeleri ise kamuoyunun çevresel karar alma süreçlerine katılımını yalnızca “katkı” düzeyinde değil, hak temelli bir yükümlülük olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, İklim Kanunu'na katılımcı yönetimi anayasal güvenceye bağlayacak şekilde yeni düzenlemeler getirilmesi gereklidir (Özlüer, 2018).

Ayrıca, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesi ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesi 2025 tarihli İklim Kanunu Teklifi ile değişikliğe uğramış ve her iki kanuna da şu ibare eklenmiştir (İklim Kanunu Teklifi, 2025):

“Sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyum sağlanması amacıyla yerel iklim değişikliği eylem planlarını hazırlamak.” (İklim Kanunu Teklifi Madde 14/5 ve 14/7)

Bu değişiklik yerel yönetimlere teknik sorumluluk yüklemekle birlikte, karar alma süreçlerine katılım yönünden bağlayıcı ve hak temelli bir temsil modeli öngörmemektedir. Bu durum, İklim Kanunu Taslağı'nın yerel demokrasiyi güçlendirmekten ziyade, merkezi eşgüdümle sınırlı bir katılım modelini tercih ettiğini göstermektedir.

Dolayısıyla, İklim Kanunu'nda yerel iklim kurullarının yapısal reformu; üniversiteler, STK'lar, meslek odaları ve savunmasız grupların temsilcilerini içerecek şekilde oy hakkı ve karar alma gücüyle donatılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, yerel iklim eylem planlarının yalnızca “hazırlanması” değil, uygulanmasının ve izlenmesinin de yerel düzeyde denetlenmesi bir gerekliliktir.

İklim Adaletini Önceleyen Bir Hukuki ve Politik Çerçevenin İnşası: İklim krizinden orantısız şekilde etkilenen kırılgan grupların haklarının korunması, çevresel adaletin ve iklim adaletinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesi “kanun önünde eşitlik” ilkesini; 56. maddesi ise herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını güvence altına almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2018). Bununla birlikte, İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nde bu anayasal ilkelerin somut yansımalarının zayıf olduğu görülmektedir.

Her ne kadar İklim Kanunu Teklifi Madde 2/1-a kapsamında “adil geçiş” (İklim Kanunu Teklifi, 2025) tanımı yapılmış ve bu kavram “kimsenin geride bırakılmadığı” bir dönüşüm vizyonu olarak belirtilmişse de, bu ilkenin uygulamaya nasıl geçirileceğine dair açık bir politika çerçevesi sunulmamaktadır. Ayrıca, Madde 3/1'de “iklim adaleti” (İklim Kanunu Teklifi, 2025) ilkesine genel esaslar arasında yer verilmiş olsa da, kırılgan grupların (kadınlar, göçmenler, kırsal topluluklar, düşük gelirli kesimler) karar alma süreçlerine aktif katılımı, sosyal haklara erişimi ve özel koruma düzenlemeleri ile desteklenmesine ilişkin açık bir yükümlülük bulunmamaktadır.

Oysa Paris Anlaşması'nın 7. maddesi “iklim değişikliğine uyum” süreçlerinde sosyal eşitsizliklerin giderilmesine, kapsayıcılığa ve topluluk temelli eylemlere vurgu yapmaktadır (United Nations, 2015). Bu kapsamda, Türkiye'nin İklim Kanunu'na “iklim adaleti” ilkesini yalnızca temenni değil, uygulamaya yönelik bağlayıcı hükümler olarak dâhil etmesi gereklidir. Özellikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na dair Madde 5/f'de belirtilen “sosyal koruma araçları geliştirme” (İklim Kanunu Teklifi, 2025) görevi, kırılgan grupların sistematik olarak tanımlanması ve desteklenmesi ile güçlendirilmelidir. İklim Kanunu, adil geçiş kapsamında işsiz kalabilecek sektör çalışanlarına yönelik sosyal politika araçları (yeşil istihdam teşvikleri, yeniden beceri kazandırma

programları gibi) içermeli ve bu uygulamaları merkezi ve yerel düzeyde güvence altına almalıdır.

Piyasa Temelli Mekanizmaların Sınırlandırılması ve Kamu Yararı Odaklı Politikaların Önceliklendirilmesi: İklim Kanunu Teklifi'nin en tartışmalı yönlerinden biri, karbon fiyatlandırma araçları, Emisyon Ticaret Sistemi ve karbon piyasaları gibi neoliberal piyasa mekanizmalarına aşırı ölçüde ağırlık vermesidir. Özellikle Madde 7, 8 ve 9, Emisyon Ticaret Sistemi'nin kurulması, karbon tahsisatlarının dağıtılması, karbon piyasalarının organize edilmesi ve ticari gelirlerin düzenlenmesine odaklanmaktadır. Örneğin, Madde 8/1 şu ifadeyi içermektedir (İklim Kanunu Teklifi, 2025):

“Tahsisatlar; farklılaştırılmamış nitelikte, devredilebilen, kaydı olarak ihraç edilen ve belirli bir süre boyunca bir ton karbondioksit eşdeğerinde emisyon izni sağlayan 6362 sayılı Kanun 3 üncü maddesinde belirtilen anlamda sermaye piyasası araçlarıdır.”

Bu durum, çevresel mücadelenin asli amacı olan emisyon azaltımı hedefinden saparak, karbonun bir ticari meta haline (Gürçam, 2022b) gelmesine neden olabilecek ciddi riskler barındırmaktadır. Üstelik bu sistemde tahsisatların büyük bir kısmının ücretsiz verilmesi olasılığı da kamu yararına aykırı sonuçlar doğurabilir.

Bu çerçevede, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. maddesinde yer alan “kirleten öder” ilkesi (Çevre Kanunu, 1983) ve kamu yararı vurgusu gereği, karbon piyasalarının sıkı denetime tabi olması ve kamu yararına öncelik tanıyan politikalarla desteklenmesi gereklidir. Ayrıca karbon vergisi gibi doğrudan, şeffaf ve yeniden dağıtıcı etkileri olan araçların (örneğin, düşük gelirli hanelere doğrudan gelir desteği sağlayacak karbon vergisi sistemleri) değerlendirilmesi, hem adalet ilkesine hem de etkinliğe daha fazla katkı sunacaktır. ETS'ye alternatif bu tür uygulamalar, iklim politikalarının sosyoekonomik meşruiyetini artıracaktır.

Ekolojik Ekonomi Perspektifinin Politika Yapım Sürecine Entegrasyonu: Türkiye'nin iklim politikası hâlen geleneksel büyüme odaklı kalkınma anlayışının etkisi altındadır. İklim Kanunu Teklifi'nin genel amacı Madde 1/1'de “yeşil kalkınma vizyonu” ile tanımlanmıştır (İklim Kanunu Teklifi, 2025). Ancak bu vizyon, kalkınmanın ekolojik sınırlar içerisinde gerçekleşmesini sağlamak yerine, çevreyle uyumlu sermaye birikimi modelini meşrulaştıran bir çerçeveye dönüşme riski taşımaktadır.

Bu bağlamda, sürdürülebilirlik için yalnızca “yeşil büyüme” retoriğine yaslanmak yerine, ekolojik ekonomi ilkelerine dayalı bir dönüşümün benimsenmesi gerekmektedir. Örneğin, Madde 4/a-5 döngüsel ekonomi prensiplerinin uygulanmasından söz etse de (İklim Kanunu Teklifi, 2025), bu prensiplerin kamusal üretim ve tüketim biçimlerine entegrasyonu yönünde net mekanizmalar tanımlanmamıştır. Ayrıca, tarım ve enerji politikaları bağlamında agroekoloji, enerji kooperatifleri ve yerel üretim sistemleri gibi düşük karbonlu alternatifler kanun teklifinde yeterince yer bulmamıştır.

Oysa Avrupa Yeşil Mutabakatı, kalkınma stratejilerini ekosistem hizmetleri, kaynak sınırları ve biyolojik çeşitlilikle uyumlu hale getirme zorunluluğunu vurgulamakta (European Commission, 2019); Paris Anlaşması'nın 2.1 (c) maddesi ise iklim dostu kalkınma yolunda mali akışların yönlendirilmesini şart koşmaktadır (United Nations, 2015). Türkiye'nin uzun vadeli planlamalarında da, “büyüme” yerine “düşük tüketim, ekolojik uyum, sosyal kapsayıcılık” gibi ölçütlerin esas alınması, hem çevresel bütünlük hem de sosyal adalet açısından elzemdir.

Bilimsel Dayanaklı, Şeffaf ve Hesap Verebilir Bir İklim Politika Süreci: İklim kriziyle mücadelede başarının temel koşullarından biri, politika yapım süreçlerinin bilimsel verilere dayanması, şeffaf olması ve kamuya hesap verebilir bir yapıda işlenmesidir. İklim Değişikliği Kanunu Teklifi'nin Madde 6/2-g bendinde (İklim Kanunu Teklifi, 2025), karar alma süreçlerini desteklemek amacıyla bilimsel çalışmaların yapılabileceği ve iklim araştırma merkezlerinin kurulabileceği belirtilmiştir. Ancak bu maddede, bilimsel sürecin nasıl örgütleneceği, bu yapıların bağımsızlığı ve politika üretiminde ne düzeyde etkili olacağına dair açık bir çerçeve sunulmamıştır.

Bu belirsizlik, kanunun bilimsel dayanaklardan uzak politikaların önünü açabileceği ve siyasal etkilere açık hale gelebileceği riskini doğurmaktadır. Oysa Aarhus Sözleşmesi ile uyumlu olarak çevresel bilgiye erişim, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve karar alma süreçlerine katılımın sağlanması gereklidir. Aynı şekilde, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu arasında şeffaflık ve veri gizliliği dengesinin yasal teminat altına alınması gereklidir.

Bu kapsamda, sera gazı envanterlerinin ve emisyon azaltım raporlarının kamuya açık hale getirilmesi, karar verici kurumların siyasal bağımsızlıklarını koruyacak şekilde yapılandırılması ve üniversiteler ile bağımsız araştırma kuruluşlarının politika oluşturma süreçlerine kurumsal olarak dahil edilmesi önerilmektedir. Bilimsel özerklik ve şeffaflık ilkelerinin yasal güvence altına alınması, hem yerel hem ulusal düzeyde iklim politikalarının meşruiyetini ve toplumsal kabulünü güçlendirecektir.

Son olarak, söz konusu hususlar göz ardı edilerek atılacak her türlü adım, iklim krizinin çözümüne katkı sağlamaktan ziyade, neoliberal kapitalizmin çevresel duyarlılık kisvesi altındaki bir yeniden üretimini teşkil etmekten öteye geçemeyecektir.

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

6. Kaynaklar

- Acar, E. (2010). Kamu yönetiminde dönüşüm kapsamında su dağıtım hizmetlerinin çözümü. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Akın, C., & Doğan, E. (2024). Türkiye'de Neoliberal Belediyecilik: Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Analitik Bütçe Sınıflandırması Temelinde Çözümleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 19(42), 215–242. <https://doi.org/10.56524/msydergi.1350423>
- Algül, F. (2016). Yeni toplumsal hareketler ve sosyal medya: Kuzey ormanları savunması hareketine yönelik bir örnek olay incelemesi. *Marmara İletişim Dergisi*, 22, 139–152.
- Anwar, N., & Sur, M. (2021). Climate Change, Urban Futures, and the Gendering of Cities in South Asia. In *Climate Justice and Migration Mobility, Development, and Displacement in the Global South*. Heinrich Böll Foundation.
- Arora-Jonsson, S. (2023). The sustainable development goals: A universalist promise for the future. *Futures*, 146, 103087. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.103087>
- Arora-Jonsson, S., & Gurung, J. (2023). Changing business as usual in global climate and development action: Making space for social justice in carbon markets. *World*

Development Perspectives, 29, 100474. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2022.100474>

- Asgarov, V. (2024). Neoliberal Ekonomi Politikaların Katı Atık Yönetimi Üzerindeki Etkisi: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Örneği. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Avcı, S. (2005). Türkiye'de termik santraller ve çevresel etkileri. *Coğrafya Dergisi*, 13, 1–26.
- Aydoğdu, M. H. (2024). İklim Değişikliğinin Sosyal ve Ekonomik Yapı Üzerine Etkilerinin Genel Değerlendirmesi. In *Sürdürülebilir Gelecek İçin İklim Perspektifleri*. Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub564.c2270>
- Bachram, H. (2004). Climate fraud and carbon colonialism: the new trade in greenhouse gases. *Capitalism Nature Socialism*, 15(4), 5–20. <https://doi.org/10.1080/1045575042000287299>
- Bailey, I., & Maresh, S. (2009). Scales and networks of neoliberal climate governance: the regulatory and territorial logics of European Union emissions trading. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 34(4), 445–461. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2009.00355.x>
- Bal, H. Ç. (2013). Dünyada ve Türkiye'de Kirlilik İzinleri Piyasaları ve Çevre Sorunlarının Çözümünde Bu Piyasaların Etkinliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 196–217.
- Barbato, C. T., & Strong, A. L. (2023). Farmer perspectives on carbon markets incentivizing agricultural soil carbon sequestration. *Npj Climate Action*, 2(1), 26. <https://doi.org/10.1038/s44168-023-00055-4>
- Barrett, S. R. H., Speth, R. L., Eastham, S. D., Dedoussi, I. C., Ashok, A., Malina, R., & Keith, D. W. (2015). Impact of the Volkswagen emissions control defeat device on US public health. *Environmental Research Letters*, 10(11), 114005. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/10/11/114005>
- Bernier, A. K. (2016). Neoliberalism and the Environmental Movement: Contemporary Considerations for the CounterHegemonic Struggle [University of Colorado at Boulder]. [file:///C:/Users/istan/Downloads/neoliberalismAndTheEnvironmentalMovementContemporaryConsid\(1\).pdf](file:///C:/Users/istan/Downloads/neoliberalismAndTheEnvironmentalMovementContemporaryConsid(1).pdf)
- Bezgrebelna, M., Hajat, S., Njenga, S., Settembrino, M. R., Vickery, J., & Kidd, S. A. (2024). Neoliberalism, Climate Change, and Displaced and Homeless Populations: Exploring Interactions Through Case Studies. *Humanity & Society*, 48(2–4), 107–129. <https://doi.org/10.1177/01605976231219232>
- Bilgili, M. Y., & Firdin, E. (2017). Çevre Politikasının Ekonomik ve Mali Araçları: Çevre Vergileri Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Journal of Life Economics*, 4(2), 125–140.
- Binboğa, G. (2014). Uluslararası Karbon Ticareti ve Türkiye. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9(34), 5732–5759.
- Bogert, J. M., Ellers, J., Lewandowsky, S., Balgopal, M. M., & Harvey, J. A. (2022). Reviewing the relationship between neoliberal societies and nature: implications of the industrialized dominant social paradigm for a

- sustainable future. *Ecology and Society*, 27(2), art7. <https://doi.org/10.5751/ES-13134-270207>
- Böhm, S., Misoczky, M. C., & Moog, S. (2012). Greening Capitalism? A Marxist Critique of Carbon Markets. *Organization Studies*, 33(11), 1617–1638. <https://doi.org/10.1177/0170840612463326>
- Bozkurt, A. U. (2008). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bracking, S., & Leffel, B. (2021). Climate finance governance: Fit for purpose? *WIREs Climate Change*, 12(4). <https://doi.org/10.1002/wcc.709>
- Brecher, J. (2015). Climate Insurgency. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315635514>, ISBN9781315635514.
- Brooks, M. L., & Kessy, A. T. (2017). Neo-liberalism and the state: lessons from the Tanzania coffee industry. The African Review: A Journal of African Politics, Development and International Affairs, 44(2), 1–28.
- Bumpus, A. G., & Liverman, D. M. (2008). Accumulation by Decarbonization and the Governance of Carbon Offsets. *Economic Geography*, 84(2), 127–155. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2008.tb00401.x>
- Cairney, P., Timonina, I., & Stephan, H. (2023). How can policy and policymaking foster climate justice? A qualitative systematic review. *Open Research Europe*, 3, 51. <https://doi.org/10.12688/openreseurope.15719.2>
- Can, F. (2018). Türkiye’de Uygulanan ve Gönüllü Karbon Piyasalarında Faaliyette Bulunan Projelerin Paydaş Katılımı Açısından Değerlendirilmesi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1–17. <https://doi.org/10.30784/epfad.408988>
- Çankaya, F., & Şeker, Y. (2013). Karbon Sertifikalarının Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi. *World of Accounting Science*, 15(4), 105.
- Carrington, D. (2022). Oil firms’ climate claims are greenwashing, study concludes. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2022/feb/16/oil-firms-climate-claims-are-greenwashing-study-concludes>
- Çelikkol, H., & Özkan, N. (2011). Karbon Piyasaları ve Türkiye Perspektifi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 203–222.
- Center for Climate Justice. (2025). What is Climate Justice? <https://centerclimatejustice.universityofcalifornia.edu/what-is-climate-justice/>
- Çetintaş, H., & Türköz, K. (2017). İklim Değişikliği İle Mücadelede Karbon Piyasalarının Rolü. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(37), 147–168.
- Ciplet, D., & Roberts, J. T. (2017). Climate change and the transition to neoliberal environmental governance. *Global Environmental Change*, 46, 148–156. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.09.003>
- UK Climate Change Act, 108 (2008). https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/27/pdfs/ukpga_20080027_en.pdf
- Connell, R. (2010). Understanding Neoliberalism. In *Neoliberalism and Everyday Life* (pp. 22–36). McGill-Queen’s University Press. <https://doi.org/10.1515/9780773581050-004>
- Corporate Europe Observatory. (2015). EU emissions trading: 5 reasons to scrap the ETS. <https://corporateeurope.org/en/environment/2015/10/eu-emissions-trading-5-reasons-scrap-ets>
- Cortes-Vazquez, J. A., & Apostolopoulou, E. (2019). Against Neoliberal Natures: Environmental Movements, Radical Practice and “the Right to Nature.” *Geoforum*, 98, 202–205. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.01.007>
- Czarnecki, J. J., & Fiedler, K. (2016). The Neoliberal Turn in Environmental Regulation. *Utah Law Review*, 2016(1). <https://dc.law.utah.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=ulr>
- Çevre Kanunu, Pub. L. No. 2872, 38 (1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>
- DB Energy. (2025). EU ETS - Emissions Trading System in the European Union. <https://www.dbenergy.pl/en/knowledge-base/eu-ets-emissions-trading-system>
- Demirel, M. (2009). Su Kaynakları Yönetimindeki Politika ve Sorunlar: Denizli Örneğinde Bir Değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Demirtaş, E. (2025). Kanal İstanbul raporu: Çevresel ve ekonomik tehditler kapıda. *Gazete Kadıköy*. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/cevre/kanal-istanbul-raporu-cevresel-ve-ekonomik-tehditler-kapida>
- Dent, C. M. (2022). Neoliberal Environmentalism, Climate Interventionism and the Trade-Climate Nexus. *Sustainability*, 14(23), 15804. <https://doi.org/10.3390/su142315804>
- Doğru, A. Ö., Sözen, S., & Orhon, D. (2020). İstanbul’un Kuzey Ormanları’ndaki kayıplar ve etkileri. *Sarkaç*. <https://sarkac.org/2020/11/istanbulun-kuzey-ormanlarindaki-kayıplar-ve-etkileri/>
- Dong, F., Wang, Y., Su, B., Hua, Y., & Zhang, Y. (2019). The process of peak CO2 emissions in developed economies: A perspective of industrialization and urbanization. *Resources, Conservation and Recycling*, 141, 61–75. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2018.10.010>
- Durmuş Şenyapar, H. N. (2024). Unveiling Greenwashing Strategies: A Comprehensive Analysis of Impacts on Consumer Trust and Environmental Sustainability. *Journal of Energy Systems*, 8(3), 164–181. <https://doi.org/10.30521/jes.1436875>
- Duro, J. A., & Padilla, E. (2006). International inequalities in per capita CO2 emissions: A decomposition methodology by Kaya factors. *Energy Economics*, 28(2), 170–187. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2005.12.004>

- Ellerman, D. A., Convery, F., & Perthuis, C. De. (2010). Pricing Carbon: The European Union Emissions Trading Scheme. Cambridge University Press.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). Bu Ülkenin Enerjiye İhtiyacı Var. <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21264>
- European Commission. (2019). The European Green Deal. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF
- Fairhead, J., Leach, M., & Scoones, I. (2012). Green Grabbing: a new appropriation of nature? *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 237–261. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671770>
- Fieldman, G. (2011). Neoliberalism, the production of vulnerability and the hobbled state: Systemic barriers to climate adaptation. *Climate and Development*, 3(2), 159–174. <https://doi.org/10.1080/17565529.2011.582278>
- Fisher, S. (2015). The emerging geographies of climate justice. *The Geographical Journal*, 181(1), 73–82. <https://doi.org/10.1111/geoj.12078>
- Foster, J. B., & Clark, B. (2018). The Expropriation of Nature. *Monthly Review*, 1–27. https://doi.org/10.14452/MR-069-10-2018-03_1
- Frank, S. (2023). Does carbon offsetting do more harm than good? *Carbon Market Watch*. <https://carbonmarketwatch.org/2023/07/06/does-carbon-offsetting-do-more-harm-than-good/>
- Fremstad, A., & Paul, M. (2022). Neoliberalism and climate change: How the free-market myth has prevented climate action. *Ecological Economics*, 197, 107353. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022.107353>
- Ganti, T. (2014). Neoliberalism. *Annual Review of Anthropology*, 43(1), 89–104. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092412-155528>
- Gencelli, A., Uncu, B. A., & Candaş, İ. (2024). İklim Krizini Dezavantajlı Gruplar Üzerinden Okumak: Türkiye ve İstanbul'da İklim Adaletine Yönelik Bir Değerlendirme. https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2024/08/KENT_GÜNDEMİ-IklimKriziniDezavantajliGruplarUzerindenOkumak.pdf
- Green, F., & Healy, N. (2022). How inequality fuels climate change: The climate case for a Green New Deal. *One Earth*, 5(6), 635–649. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2022.05.005>
- Gündüz, İ. O. (2013). Bir Çevre Vergisi Türü Olarak Enerji Vergisi: Fosil Yakıtların Vergilendirilmesi-I. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 111–125.
- Güngör, G. (2012). Tarihi Açından Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, 1(2), 100–119.
- Gunningham, N. (2020). A Quiet Revolution: Central Banks, Financial Regulators, and Climate Finance. *Sustainability*, 12(22), 9596. <https://doi.org/10.3390/su12229596>
- Gürçam, S. (2022a). Analysing the Global Fight Against Climate Change and the Turkish Context. *Lectio Socialis*, 6(2), In-press. <https://doi.org/doi.org/10.47478/lectio.1004359>
- Gürçam, S. (2022b). The Neoliberal Initiative of the Aviation Industry to Fight the Climate Crisis: Greenwashing. *International Journal of Environment and Geoinformatics*, 9(3), 178–186. <https://doi.org/10.30897/ijgeo.1083921>
- Gürçam, S. (2023a). İklim Krizi ve Egemenlik Çerçevesinde İklim Mağdurları. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, 7, 19–36.
- Gürçam, S. (2023b). Z Kuşağının İklim Krizi Hassasiyeti: 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Öncesi Akp ve Chp'nin Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme. In *Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Kamu Yönetimi Alanında Uluslararası Araştırmalar* (pp. 46–65). Platanus Yayın Grubu.
- Gürçam, S., & Konuralp, E. (2022). Küreselden Yerele Çevresel Politika Yapımı: Iğdır İl Özel İdaresi Üzerine Bir Memorandum. *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 65–84.
- Hans, V. B. (2024). Neo-Liberalism and Climate Change. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4652329>
- Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199283262.001.0001>
- Heinrich-Böll-Stiftung. (2017). License to pollute - Carbon markets and the new economy of nature. <https://www.boell.de/en/2017/04/13/tipping-point-license-pollute-carbon-markets-and-new-economy-nature>
- Holemans, D. (2020). Emancipation in the Neoliberal Era: Rethinking Transition with Karl Polanyi. *Green European Journal*. <https://www.greeneuropeanjournal.eu/emancipation-in-the-neoliberal-era-rethinking-transition-with-karl-polanyi/>
- İklim Kanunu Teklifi, Pub. L. No. 84, 42 (2025). <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/T2/We bOnergeMetni/c0986a6f-d636-4c89-a92f-5db951eeeb09.pdf>
- In, S. Y., & Schumacher, K. (2021). Carbonwashing: A New Type of Carbon Data-related ESG Greenwashing. https://www.researchgate.net/publication/353549078_Carbonwashing_A_New_Type_of_Carbon_Data-related_ESG_Greenwashing
- IPCC. (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_FullReport.pdf
- IPCC. (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability Summary for Policymakers. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844.001>
- Ivers, L. (2023). Social Dimensions of Climate Change. World Bank Group.

- <https://www.worldbank.org/en/topic/social-dimensions-of-climate-change#1>
- Klein, N. (2015). *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*. Simon & Schuster. ISBN13: 9781451697391, 576 pages.
- Konuralp, E. (2020). Between neoliberal appetite and environmentalist reservations: the political economy of sustainable aviation. *International Journal of Sustainable Aviation*, 6(2), 134. <https://doi.org/10.1504/IJSA.2020.110603>
- Lindwall, C. (2023). What Is Greenwashing? NRDC (Natural Resources Defense Council). <https://www.nrdc.org/stories/what-greenwashing>
- Lohmann, L. (2010). Neoliberalism and the calculable world: the rise of carbon trading. In *The Rise and Fall of Neoliberalism: The Collapse of an Economic Order?* Zed Books.
- MacNeil, R., & Paterson, M. (2012). Neoliberal climate policy: from market fetishism to the developmental state. *Environmental Politics*, 21(2), 230–247. <https://doi.org/10.1080/09644016.2012.651900>
- Maizland, L., & Fong, C. (2025). Global Climate Agreements: Successes and Failures. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/background/paris-global-climate-change-agreements>.
- Matt, E., & Okereke, C. (2014). A neo-Gramscian account of carbon markets. In *The Politics of Carbon Markets* (p. 20). Routledge.
- McAdam, J. (2012). Climate Change, Forced Migration, and International Law. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199587087.001.0001>
- McCarthy, J., & Prudham, S. (2004). Neoliberal nature and the nature of neoliberalism. *Geoforum*, 35(3), 275–283. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2003.07.003>
- Meckling, J. (2018). The developmental state in global regulation: Economic change and climate policy. *European Journal of International Relations*, 24(1), 58–81. <https://doi.org/10.1177/1354066117700966>
- Menton, M., Larrea, C., Latorre, S., Martinez-Alier, J., Peck, M., Temper, L., & Walter, M. (2020). Environmental justice and the SDGs: from synergies to gaps and contradictions. *Sustainability Science*, 15(6), 1621–1636. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00789-8>
- Michaelowa, A., Shishlov, I., & Brescia, D. (2019). Evolution of international carbon markets: lessons for the Paris Agreement. *WIREs Climate Change*, 10(6). <https://doi.org/10.1002/wcc.613>
- Moe-Lobeda, C. D. (2016). Climate Change as Climate Debt: Forging a Just Future. *Journal of the Society of Christian Ethics*, 36(1), 27–49. <https://doi.org/10.1353/sce.2016.0014>
- Mullard, S. (2023). Greenwashing: A form of corruption? The U4 Anti-Corruption Resource Centre. <https://www.u4.no/blog/greenwashing-a-form-of-corruption>
- Net Sıfır Türkiye. (2025). 2053 Net-Sıfır Hedefi ve Türkiye'nin Uzun Dönemli İklim Değişikliği Stratejisi. İklim Değişikliği Başkanlığı. <https://netsifirturkiye.org/2053-net-sifir-hedefi-ve-turkiyenin-uzun-donemli-iklim-degisikligi-stratejisi/>
- Newell, P. (2008). The political economy of global environmental governance. *Review of International Studies*, 34(3), 507–529. <https://doi.org/10.1017/S0260210508008140>
- Newell, P., & Mulvaney, D. (2013). The political economy of the 'just transition.' *The Geographical Journal*, 179(2), 132–140. <https://doi.org/10.1111/geoj.12008>
- Newell, P., & Paterson, M. (2010). Climate Capitalism. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511761850>
- Newell, P., Srivastava, S., Naess, L. O., Torres Contreras, G. A., & Price, R. (2021). Toward transformative climate justice: An emerging research agenda. *WIREs Climate Change*, 12(6). <https://doi.org/10.1002/wcc.733>
- Ogunbode, C. A., Doran, R., Ayanian, A. H., Park, J., Utsugi, A., van den Broek, K. L., Ghorayeb, J., Aquino, S. D., Lins, S., Aruta, J. J. B. R., Reyes, M. E. S., Zick, A., & Clayton, S. (2024). Climate justice beliefs related to climate action and policy support around the world. *Nature Climate Change*, 14(11), 1144–1150. <https://doi.org/10.1038/s41558-024-02168-y>
- Öner, Ş. (2023). İklim Değişikliği Sorununun Uluslararası Gelişmeler Eşliğinde Türkiye'nin Politika ve Kurumlarına Yansımaları. Ombudsman Akademik, 18, 13–47.
- Özlüer, I. Ö. (2018). Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi ve Aarhus Sözleşmesi. <https://dogadernegi.org/wp-content/uploads/2023/06/cevresel-konularda-bilgiye-erisim-ve-aarhus-sozlesmesi.pdf>
- Paterson, M. (2012). Who and what are carbon markets for? Politics and the development of climate policy. *Climate Policy*, 12(1), 82–97. <https://doi.org/10.1080/14693062.2011.579259>
- Pearse, R. (2014). Climate Capitalism and its Discontents. *Global Environmental Politics*, 14(1), 130–135. https://doi.org/10.1162/GLEP_r_00217
- Pickering, J., & Barry, C. (2014). On the concept of climate debt: its moral and political value. In *Global Political Justice* (p. 19).
- Plec, E., & Pettenger, M. (2012). Greenwashing Consumption: The Didactic Framing of ExxonMobil's Energy Solutions. *Environmental Communication*, 6(4), 459–476. <https://doi.org/10.1080/17524032.2012.720270>
- Portney, P. R. (2020). Market-Based Approaches to Environmental Policy: A "Refresher" Course. Resources, <https://www.resources.org/archives/market-based-approaches-to-environmental-policy-a-refresher-course/>
- Randalls, S. (2017). Assembling Climate Expertise: Carbon Markets, Neoliberalism and Science. In *Assembling Neoliberalism* (pp. 67–85). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/978-1-137-58204-1_4

- Rao, M. (2018). Reframing the Environment in Neoliberal India: Introduction to the Theme. *Sociological Bulletin*, 67(3), 259–274. <https://doi.org/10.1177/0038022918796377>
- Resmî Gazete. (2021). Milletlerarası Andlaşma. T.C Cumhurbaşkanlığı. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211007M1-1.pdf>
- Roberts, J. T., & Parks, B. (2006). A Climate of Injustice Global Inequality, North-South Politics, and Climate Policy. The MIT Press.
- Schendler, A. (2021). The Complicity of Corporate Sustainability. Stanford University. https://ssir.org/articles/entry/the_complicity_of_corporate_sustainability#
- Schlosberg, D. (2012). Climate Justice and Capabilities: A Framework for Adaptation Policy. *Ethics & International Affairs*, 26(4), 445–461. <https://doi.org/10.1017/S0892679412000615>
- Schlosberg, D., & Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice. *WIREs Climate Change*, 5(3), 359–374. <https://doi.org/10.1002/wcc.275>
- Scott, M., & Lan, X. (2023). Does it matter how much the United States reduces its carbon dioxide emissions if China doesn't do the same? NOAA. <https://www.climate.gov/news-features/climate-qa/does-it-matter-how-much-united-states-reduces-its-carbon-dioxide-emissions>
- Shanor, A., & Light, S. E. (2022). Greenwashing and the first amendment. *Columbia Law Review*, 122(7), 2033–2118.
- Shash, N. (2015). Carbon markets as regulation strategy: States, non-state market actors and public-private climate governance. The American University in Cairo.
- Sheerer, C. (2024). Türkiye drops coal plans but remains alone among OECD without a ban on new coal plant permits. Global Energy Monitor. <https://globalenergymonitor.org/press-release/turkiye-drops-coal-plans-but-remains-alone-among-oecd-without-a-ban-on-new-coal-plant-permits/>
- Sovacool, B. K. (2011). Four Problems with Global Carbon Markets: A Critical Review. *Energy & Environment*, 22(6), 681–694. <https://doi.org/10.1260/0958-305X.22.6.681>
- Spash, C. L. (2022). Conservation in conflict: Corporations, capitalism and sustainable development. *Biological Conservation*, 269, 109528. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2022.109528>
- Tamzok, N. (2017). Yerli Kömüre Dayalı Termik Santral Potansiyeli, Darboğazlar ve Çözüm Önereleri. In Türkiye'de Termik Santraller 2017 (p. 172). TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Tang, Y., Duan, H., & Yu, S. (2023). Mitigating climate change to alleviate economic inequality under the Paris Agreement. *IScience*, 26(1), 105734. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2022.105734>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Pub. L. No. 2709, 75 (2018). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Temiz Hava Hakkı Platformu. (2025). THHP Bülteni Aralık 2024. <https://temizhavahakki.org/thhp-bulteni-aralik-2024/>
- Timmons Roberts, J., & Parks, B. C. (2007). Fueling Injustice: Globalization, Ecologically Unequal Exchange and Climate Change. *Globalizations*, 4(2), 193–210. <https://doi.org/10.1080/14747730701345218>
- TMMOB. (2017). Türkiye'de Termik Santraller 2017. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/Sayfa159_0.pdf
- Türkeş, M. (2012). Türkiye'de Gözlenen ve Öngörülen İklim Değişikliği, Kuraklık ve Çölleşme. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1–32.
- Türkeş, M., Sümer, U. M., & Çetiner, G. (2000). Küresel iklim değişikliği ve olası etkiler. Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKÖK Gn. Md. Ankara.
- United Nations. (2015). Paris Agreement. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- US Inflation Reduction Act (IRA), 274 (2022). <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376/text>
- Üste, R. B. (2014). Neoliberal Politikaların Çevre Konusuna Etkileri Açısından Bir Değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 155–176.
- Victor, D. G., & Dollar, D. (2020). Market-based solutions to climate change have failed to deliver. The Brookings Institution.
- Vigna, L., Friedrich, J., & Damassa, T. (2024). The History of Carbon Dioxide Emissions. World Resources Institute. <https://www.wri.org/insights/history-carbon-dioxide-emissions>
- Vollero, A. (2022). Understanding Greenwashing. In Greenwashing (pp. 1–20). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-80117-966-920221001>
- Warlenius, R. (2018). Climate debt. In Climate Justice and the Economy (p. 16).
- Weiskopf, S. R., Rubenstein, M. A., Crozier, L. G., Gaichas, S., Griffis, R., Halofsky, J. E., Hyde, K. J. W., Morelli, T. L., Morissette, J. T., Muñoz, R. C., Pershing, A. J., Peterson, D. L., Poudel, R., Staudinger, M. D., Sutton-Grier, A. E., Thompson, L., Vose, J., Weltzin, J. F., & Whyte, K. P. (2020). Climate change effects on biodiversity, ecosystems, ecosystem services, and natural resource management in the United States. *Science of The Total Environment*, 733, 137782. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.137782>
- Williams, J. (2024). Greenwashing: Appearance, illusion and the future of 'green' capitalism. *Geography Compass*, 18(1). <https://doi.org/10.1111/gec3.12736>
- World Bank. (2021). Groundswell Acting on Internal Climate Migration Part II. <https://hdl.handle.net/10986/36248>

- World Bank. (2025). Towards a Greener and More Resilient Türkiye.
<https://www.worldbank.org/en/country/turkey/brief/towards-a-greener-and-more-resilient-turkiye>
- Wright, C., & Nyberg, D. (2024). Corporations and climate change: An overview. *WIREs Climate Change*, 15(6).
<https://doi.org/10.1002/wcc.919>
- Yalçın, A. Z. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Düşük Karbon Ekonomisinin Önemi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 13(24), 186–203.
- Yavan, S. (2016). Çevre Küresel Kamusal Malının Finansmanına Alternatif Bir Yöntem: Uluslararası Sosyal Regülasyonla. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 1–25.
- Yıldırım, S. (2023). Greenwashing: a rapid escape from sustainability or a slow transition? *LBS Journal of Management & Research*, 21(1), 53–63.
<https://doi.org/10.1108/LBSJMR-11-2022-0077>